

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Barn i behov av särskilt stöd. En jämförelse: Tyskland och Sverige

Ett examensarbete av Anja Lenz och Karolina Hauptmann

Kurs: Lau390

Handledare: Ulla Berglindh

Examinator: Rolf Lander

Rapportnummer: VT12-2910-107

Abstrakt

Titel: Barn i behov av särskilt stöd. En jämförelse: Tyskland och Sverige

Författare: Anja Lenz och Karolina Hauptmann

Termin och år: VT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Ulla Berglindh

Examinator: Rolf Lander

Rapportnummer: VT12-2910-107

Nyckelord: Kindergarten, Erzieherinnens förhållningssätt, förskola, pedagogernas förhållningssätt, barn i behov av särskilt stöd, samspel, resursfördelning

Sammanfattning

Vårt examensarbete är en undersökning av en tysk Kindergarten och två svenska förskolor som är baserat på vår tidigare undersökning om pedagogernas förhållningssätt och samspel med barn på en tysk Kindergarten och två svenska förskolor. Examensarbetet fokuserar på samspelet mellan pedagogerna och barn i behov av särskilt stöd. Vi kommer dessutom ha ett fokus på hur pedagogerna samspekar sinsemellan samt hur barn samspekar med varandra. Vi tittar på hur barn med särskilda behov samspekar med de barn som inte har samma behov av extra stöd. Utöver detta analyseras hur pedagogerna använder sig av olika resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd. Syftet med examensarbetet är att tillägna oss ett bredare synsätt och förhållningssätt samt att få olika erfarenheter för vårt kommande yrkesliv med fokus på samspelet mellan pedagoger och barn i behov av särskilt stöd. Vi vill se om det finns skillnader och likheter mellan pedagogernas arbetssätt för barn i behov av särskilt stöd på de förskolor som vi valt ut i Tyskland och Sverige.

- Vad innebär enligt pedagogerna begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?
- På vilka sätt har pedagogernas syn på begreppet påverkan på verksamheten och deras syn på barnen?
- Vilket förhållningssätt har pedagogerna i samspelet med barn i behov av särskilt stöd?
- Hur använder pedagogerna sig av resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd?

I denna kvalitativa undersökning har vi använt primära källor som observationer, intervjuer och skriftliga dokument som artiklar och loggbok samt sekundära källor som i detta fall är vårt tidigare projektarbete samt litteratur. Vi använder oss av primära och sekundära källor för att analysera resultatet.

Resultatet visar att pedagogernas förhållningssätt och synsätt är av stor betydelse för samspelet med barn i behov av särskilt stöd. Detta påverkar hur bemötandet med barn i behov av särskilt stöd sker och vilka konsekvenser detta kan få. Pedagogernas förståelse för att olikheter är en tillgång för barns och pedagogernas utveckling i samspelet med varandra är betydelsefull. Vidare får pedagogernas olika syn- och arbetssätt olika betydelse beroende på pedagogernas förståelse och tolkning för begreppet. I vissa sammanhang kan integrering bli segregering utan att pedagogerna är medvetna om detta. Till skillnad från de tyska pedagogerna använder sig de svenska pedagogerna i vår studie av läroplanens mål för att tolka och förklara begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Förord

Vi är två kvinnliga lärarstudenter som läser till förskollärare med inriktning barn och ungas uppväxtvillkor vid Göteborgs universitet. Vi har under höstterminen 2011 läst en specialisering inom specialpedagogik och skriver ett examensarbete med utgångspunkt kring barn i behov av särskilt stöd i en mindre jämförelse mellan Tyskland och Sverige under vår sista termin. Anledningen till att vi ville undersöka pedagogernas förhållningssätt och samspelet mellan pedagogerna och barn i behov av särskilt stöd i Tyskland och Sverige är att vi genom ett tidigare projektarbete blivit intresserade av att upptäcka likheter och skillnader mellan två förskolor och en Kindergarten. Vi valde att jämföra Sverige med Tyskland för att vi båda har ursprung från Tyskland. I det fall där vi använt citat och referenser på tyska har vi översatt själva och kan därför inte garantera att det på svenska stämmer ordagrant på grund av satsbyggnad och språkbyggnad. Vi vill därför reservera oss från misstolkningar som översättningen kan ha bidragit till. För att kunna få en bra jämförelse mellan Kindergarten och förskolorna har vi varit i Tyskland och utfört studiebesök, samt samlat in den data vi behövde för studien. Från de svenska förskolorna har vi använt oss av erfarenheter från vår verksamhetsförlagda utbildning.

Vi vill tacka den tyska Kindergarten för att de välkomnade oss och lät detta examensarbete bli möjligt. Vi är tacksamma för att Erzieherinnen har tagit sig tid till intervjuer och samtal. Vi vill tacka Ulla Berglindeh för en bra handledning.

Innehållsförteckning

1. Tysk ordlista.....	4
1.1 Svensk ordlista.....	4
2. Inledning.....	5
2.1 Disposition.....	6
2.2 Syfte och problemformulering.....	6
3. Kindergarten.....	7
3.1 Förskolorna.....	7
3.2 Presentation av Erzieherinnen.....	7
3.3 Presentation av Pedagogerna.....	8
4. Metod och Material.....	8
4.1 Intervjuer.....	9
4.2 Observation och dokumentation.....	9
4.3 Etisk hänsyn.....	10
5. Litteraturgenomgång.....	11
5.1 Samspel, kommunikation och lärande.....	11
5.2 Specialpedagogik.....	12
5.3 Sociokulturella perspektivet.....	13
5.4.1 Teoretisk anknytning.....	13
5.4.2 Tidigare forskning.....	14
5.4.3 Förskola i Sverige och Tyskland.....	14
5.4.4 Kindergarten = Förskola.....	14
5.4.5 Samspel i förskolan.....	15
5.4.6 Förskollärares förhållningssätt i samspel med barn.....	16
5.4.7 Spezielle Förderung im Kindergarten und in der Volksschule.....	16
6. Resultatredovisning.....	17
6.1 Frågeställning 1.....	18
6.2 Frågeställning 2.....	19
6.3 Frågeställning 3.....	21
6.4 Frågeställning 4.....	23
6.5 Slutresultat.....	25
7. Diskussion.....	27
7.1 Frågeställning 1.....	28
7.2 Frågeställning 2.....	32
7.3 Frågeställning 3.....	34
7.4 Frågeställning 4.....	37
7.5 Slutdiskussion.....	40
8. Didaktiska slutsatser.....	42
9. Referenslista.....	45
10. Bilagor.....	47
10.1 Intervjufrågor.....	47
10.1.2 Översättning av intervjufrågor.....	48

1. Tysk ordlista

Under studien har vi stött på vissa tyska ord som var svåra att översätta. Vi har därför valt att bifoga en ordlista som förklarar dessa ord.

Bildungs- und Erziehungsplan= Utbildningsplan, de tyska styrdokument som gäller i Hessen, det Bundesland som vår Kindergarten ligger i.

Bundesland= Tyskland består av 16 Bundesländer, ”delstat”

Erzieherin= Pedagog, den som i sitt yrke använder sig av pedagogik

Kindergarten= Förskola, en pedagogisk verksamhet för barn

Kinder mit besonderen Förderbedarf= Barn i behov av särskilt stöd

Konzept= Koncept, en bärande idé. De lokala styrdokument som används på Kindergarten

1.1 Svensk ordlista

Barn i behov av särskilt stöd= Kinder mit besonderen Förderbedarf

Pedagog= Vi använder oss av detta begrepp när vi talar om all personal på förskolan, både barnskötare och förskollärare

Verksamhetsförlagd utbildning= Vfu, praktik vi gjort under vår utbildning

2. Inledning

Hela samhället består av normer och värderingar som utgör vad som anses som normalitet eller avvikelse. De barn som faller utanför ramen för normalitet är de barn som anses vara i behov av särskilt stöd. Begreppet att vara i behov av särskilt stöd innebär ett stöd som barn inte kan klara sig utan. Stödet kan variera beroende på vilka svårigheter barnet har. Det är elevens behov som styr om stöd blir särskilt. Det finns alltså inga särskilda regler för vad stödet skall vara. Det kan vara allt ifrån åtgärder som pedagogernas anpassning, utsmyckning av lokalerna, förstoring av texter eller bilder till en extra personal eller specialist. Vilken extrapersonal som anställs varierar och kan t.ex. vara en pedagog, specialpedagog eller kurator. (Öhlmer, 11/12/05) Det stöd som inte anses som särskilt är det som ingår i pedagogernas ordinarie tjänst. Särskilt stöd anses vara något avvikande då det inte faller inom normens ramar för barns utveckling i förskolan.

Förskolan använder sig av normer för att kunna säga vad som är avvikande i barns utveckling, alltså i behov av särskilt stöd. (Börjesson & Palmblad, 2003) Förskolan utgör en stor del i barnens utveckling och pedagogerna bör därför tillgodose barnens behov samt deras olika erfarenheter och tidigare kunskaper, detta för att främja barns livsutveckling. Pedagogernas förhållningssätt påverkas av de tolkningar som pedagogerna gör när de ser barnet eller barngruppen i olika situationer. (Heimersson, 11/09/19)

Inom förskoleverksamheten använder man sig av begreppet barn i behov av särskilt stöd för att inte lägga vikt på att barnet avviker från normaliteten och förskolans mål att sträva efter. Pedagogens förväntningar på barns beteende och utveckling påverkas av pedagogernas tolkningar och förhållningssätt kring barns behov (Sandberg, 2009). Ibland är det inte barnen som behöver stöd utan pedagogerna som behöver en bredare kunskap kring ämnet i bemötandet av barnet (Persson, 2008). Det är av stor vikt att pedagogerna tillgodoser barns tidigare erfarenheter och behov som utgångspunkt för deras planering i förskolan för att möjliggöra en likvärdig lärandemiljö (Palla, 2009). Stödet bör variera beroende på barns olika behov. Skolsystemet skall oberoende av barns olikheter, erfarenheter och egenskaper erbjuda en liknande verksamhet åt alla barn (Sandberg, 2009).

”Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin identitet och känner trygghet i den, utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära, utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga.”
(Läroplanen för förskola 98, reviderad 2010, s9)

I styrdokumentet finns det ovanstående citat som beskriver vikten av barnens trygghet och tillit till sig själva för att kunna utvecklas så mycket som möjligt på ett lustfyllt sätt. Ett tryggt samarbete mellan pedagoger och arbetslag gör att det skapas en trygghet för både barn och personal. (Persson 2008, Palla 2009) Alla barn oavsett behov har rätt till stöd som utvecklar barnens unika egenskaper. Detta innebär att förskolan skall anpassas till varje barns behov och individuella villkor.

”Varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenheter och inlärningsbehov.”
(Salamancadeklarationen 1994, s11)

Eftersom pedagogernas förhållningssätt i samspel med barn har en stor påverkan på barns utveckling i förskolan skall examensarbetet lägga fokus på hur detta påverkar *barn i behov av särskilt stöd*. I denna studie kommer vi att jämföra en tysk Kindergarten med två svenska förskolor med utgångspunkt inom beskrivet område. Undersökningen är baserad på en av oss

tidigare gjord forskning kring pedagogernas förhållningssätt och samspel på dessa tre förskolor. Hur pedagogernas förhållningssätt och bemötande mot barnen varierar leder till olika konsekvenser i barns beteende och utveckling. Studien skall bidra till en bredare förståelse inom ämnet för examensarbete.

Vidare är det viktigt att påpekar att alla Kindergarten i Tyskland arbetar efter olika Konzept och lokala styrdokument. Detta innebär att det finns en variation i pedagogernas bemötande och förhållningssätt olika Kindergarten emellan. Den genomförda studien talar därför endast om den valda Kindergarten och inte tyska förskolor i övrigt.

2.1 Disposition

Arbetet inleds med studiens syfte för att visa forskningens didaktiska relevans. Syftets utgångspunkt är de fyra problemformuleringar som följer. En beskrivning med bakgrunds-information kommer göras kring den Kindergarten som studien utförts på, tillsammans med en kort presentation av Erzieherinnen. Därefter följer ett stycke om metod och material som lyfter studiens tillvägagångssätt utifrån tidigare valda perspektiv och teorier. Den informationen som följer har behandlats med etisk hänsyn. Sedan följer en teoriansknytning som innehåller både de teorier som vi arbetat efter samt tidigare forskning som stödjer ämnet. Efter teoriansknytningen följer en genomgång av den valda litteraturen. I resultatdelen som beskrivs i nästa stycke går vi igenom det resultat som studien uppnått igenom för att senare analyseras i diskussionsdelen. Arbetet avslutas med didaktiska slutsatser samt bilagor till studien.

2.2 Syfte och problemformulering

Examensarbetets syfte är att vi skall utveckla och tillägna oss ett bredare förhållningssätt samt synsätt på arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Det är dessutom av syfte att fördjupa förståelsen och kunskapen inom ämnet barn i behov av särskilt stöd. Vikten läggs på samspelet mellan pedagoger och barn i behov av särskilt stöd samt hur dessa eventuellt skiljer sig åt mellan en tysk Kindergarten och två svenska förskolor. Detta på grund av att få en sådan bredd och lärorikt synsätt utifrån de arbetssätt som pedagogerna på både den tyska Kindergarten och de två svenska förskolorna använder sig av. Det är av stort intresse att få erfarenheter inför samspelet med barn i behov av särskilt stöd i vårt kommande yrkesliv samt att tillägna oss en bredare kunskapssyn och olika arbetssätt.

- Vad innebär enligt pedagogerna begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?
- På vilka sätt har pedagogernas syn på begreppet påverkan på verksamheten och deras syn på barnen?
- Vilket förhållningssätt har pedagogerna i samspelet med barn i behov av särskilt stöd?
- Hur använder pedagogerna sig av resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd?

3. Kindergarten

Den tyska Kindergarten ligger i Bundesland Hessen. Staden består av ca 60000 invånare och är ett mångkulturellt familjeområde. I staden är det tätt med förskolor och de flesta har fyra eller flera avdelningar. Den tyska Kindergarten där studien utförts består av fyra avdelningar där barnen är tre till sex år gamla. I Tyskland är barnen hemma tills de har fyllt tre år vilket gör att det inte finns några avdelningar för barn i åldern ett till tre år. Varje avdelning består av ca 20 barn, alltså 80 barn totalt och 10 pedagoger. På varje avdelning finns det minst två pedagoger som ansvarar för de 20 barn som alla har olika kulturella bakgrunder. Det finns möjlighet till extra stöd som till exempel specialpedagog eller psykolog för de barn som behöver stöd i sin sociala utveckling och integration eller som stöter på hinder på grund av handikapp.

Dagen på Kindergarten är uppdelad i tre olika pass som föräldrarna anmäler sina barn till. Det första passet kallas *förmiddag* och innebär att man är på förskolan mellan 8.00 – 12.00. Andra passet är *förmiddag med lunch* vilket innebär att barnen även får lunch på förskolan och är där mellan 8.00 – 14.00. Det sista passet som kallas för *heltid* innebär att barnen är där hela dagen alltså 8.00 – 16.30. Om dessa tider inte passar föräldrarna finns det möjlighet att efter avtal få ett individuellt schema.

3.1 Förskolorna

Den ena förskolan ligger i ett område med många småbarnfamiljer i Göteborgs stad. Förskolan består av sex avdelningar där varje avdelning är en 1-5 årsavdelning. I varje avdelning finns det mellan 15- 20 barn och två pedagoger samt en barnskötare. Pedagogerna utgår ifrån läroplanens strävansmål för att planera och utföra aktiviteter. En specialpedagog finns som resurs för de barn som anses vara i behov av särskilt stöd.

Den andra förskolan ligger i en förort till Göteborg. Området består till stor del av barnfamiljer och äldre. Förskolan består av fem avdelningar varav två är 1-3årsavdelningar och tre är 3-5års avdelningar. På varje avdelning jobbar tre eller fyra pedagoger i en blandning av förskollärare, barnskötare och specialpedagoger. I området bor det till stor del svenska familjer och svenska barn är en majoritet på förskolan. De barn som vid tre års ålder anses behöva extra stöd förflyttas till den avdelning där specialpedagogen arbetar.

3.2 Presentation av Erzieherinnen

De tre pedagoger som förekommer i vår studie arbetar på den tyska Kindergarten där studien genomförts och här följer en presentation av dessa pedagoger.

Eva är 40 år gammal och har varit på denna Kindergarten i två år. Eva har arbetat på flera olika verksamheter bland annat sociala verksamheter för nyanlända barn i väntan på asyl. Detta ansåg Eva vara en tuff arbetsplats som har präglad henne och hennes synsätt mycket. Då Eva berättat att hon alltid velat arbeta med barn för att hon gilla sociala yrken kändes yrket som Erzieherin rätt för henne. Hon började sin utbildning när hon var 19 år gammal, och då hon hade tidigare utbildning att tillgodoräkna sig tog denna studiegång tre år. Eva berättar om vikten av att låta barn ta egna beslut och lära i sin egen takt eftersom alla barn är olika individer med olika behov och barnen skall däri stödjas. Vidare tycker hon att i arbetet som pedagog får man mycket tillbaka när man ser barnens utveckling vilket gör yrket mycket givande.

Doris är 52 år gammal och har varit på denna Kindergarten i sex år. Hon utbildade sig till Erzieherin när hon var 18 år gammal och utbildningen tog 3 år. Doris arbetade de första två åren efter hennes studier på en verksamhet för barn med funktionsnedsättning. Hon berättar att hon allt som allt arbetat i sex olika verksamheter. Enligt Doris är det viktigaste att det finns riktlinjer och regler som barnen lär sig acceptera eftersom detta bidrar till att barnen känner sig trygga. Hon påpekar också vikten av samspelet barn emellan och mellan barn och vuxna inom barns utveckling.

Tina är 36 år gammal och utbildade sig till Erzieherin när hon var 20 år gammal. Utbildningen var tre år lång. Hon har arbetat på denna Kindergarten i tre år, på två olika avdelningar. Tina har tidigare arbetat på fyra olika verksamheter där hon också arbetat tillsammans med specialpedagoger. Hon anser att specialpedagogernas närvaro är en viktig del inom pedagogiken och funderar själv till att utbilda sig till detta. Kunskapen som specialpedagoger har bör finnas i alla verksamheter med barn anser Tina. Hon tycker att det är viktigt att tillgodose varje barns individuella behov samt att förskoleverksamheten belyser alla barns lika värde.

3.3 Presentation av pedagogerna

Marie-Louise är 28 år gammal och tog sin examen 2011 efter tre och ett halvt år av utbildning. Hon har jobbat som pedagog i sammanlagt fem år och på den nuvarande arbetsplatsen i ett år. Hon jobbade på fyra olika förskolor innan hon kom till den nuvarande förskolan. Marie-Louise anser att det är viktigt att man ser barn som individer med olika behov och att man tar tillvara på barnens färdigheter och intressen för att lyfter barnens egenskaper och främja dess utveckling.

Marianne är 53 år gammal och utbildade sig för 25 år sedan då hon läste en två år lång utbildning till förskollärare på universitet. Hon har efter detta fortbildat sig mycket inom området matematik och natur för barn i förskolan. Marianne har arbetat på förskolan sedan den öppnade för nästan 20 år sedan. Hon anser att det är svårt att inte falla in i gamla vanor med tycker det är viktigt att komma ihåg att inget barn är det andra likt och att varje barns behov måste tillgodoses så långt det är möjligt. Läroplanen och dess strävansmål är något som hjälper en i arbetet på väg mot en lärande utveckling för barnen menar Marianne.

4. Metod och material

I studien används den kvalitativa metoden för att undersöka och samla in data som är relevanta för resultatet. Den kvalitativa metoden innebär enligt Björndal (2005) och Esaiasson m.fl.(2007) att man ha en livsnära syn på saker och letar efter strukturer och sammanhang för att kunna förstå verkligheten. Författarna skriver också att struktur och planering inför en studie underlättar genomförandet. Denna studies planering tog sig uttryck i studiens syfte och problemformulering.

För att få så mycket data som möjligt används en intervju-, samtals- och observationsmetod och olika slags dokumentationer i studien för att få svar på frågeställningarna. Enligt Stukát (2005) är resultatens helhet av stor betydelse för studiens relevans. Studien utgår ifrån det sociokulturella perspektivet för att analysera resultatet. Genomförandet har skett på en tysk Kindergarten och verksamhetsförlagda erfarenheter från två svenska förskolor. På grund av tidsbrist utförs arbetet på endast en Kindergarten i Tyskland. Erfarenheterna från den

verksamhetsförlagda utbildningen har utökats sedan vi gjorde vår tidigare studie (Lenz & Hauptmann, 2011).

Då studien har genomförts enligt den kvalitativa metoden är syftet med resultatet inte att göra en generalisering av tyska och svenska förskolor utan endast en specifik tysk Kindergarten och de två svenska förskolor som är våra verksamhetsförlagda utbildningsplatser. Studiens utgångspunkt är baserad på ett projektarbete som utförts 2011 och som fokuserade på likheter och skillnader i pedagogernas förhållningssätt i samband med barnens samspel. Vi använder inte oss av samma problemformuleringar som vi gjorde i den tidigare studien då fokus låg på att jämföra läroplaner och styrdokument. Vi har delvis använt oss av intervjuvar, observationer och dokumentationer från den tidigare studien, men utökat dessa data med ytterligare intervjuer, observationer och dokumentationer.

4.1 Intervjuer

Under studien används intervjuer för att samla in relevanta data. Dysthe (2003) beskriver intervjuer som en bra utgångspunkt för att få reda på pedagogers tankar, erfarenheter och förståelse som är nödvändiga för analysen av studiens resultat. Studien utgår ifrån två olika sorters intervjuer, den ena är en semistrukturerad intervju som enligt Esaiasson m.fl. (2007) innebär att man använder planerade frågor samt följdfrågor som brukar komma mer spontant. (se Bilaga 10.1 och 10.1.2)

Den andra sortens intervju som används i studien kallar Esaiasson m.fl. för samtalsintervju. Samtalsintervjuerna var spontana samtal som förekom vid spontana tillfällen och kunde variera i innehåll och längd. Dessa intervjuer blev inte inspelade eftersom de inte var planerade. Det beskriver Patel och Davidsson (2003) som en nackdel på grund av att man inte exakt kan minnas vad som har sagts under intervjun.

Den semistrukturerade intervjun bidrog till ett mer individuellt samtal som kunde anpassas efter varje intervjupersons och intervjuares behov. Frågorna för intervjun var planerade och strukturerade. Följaktligen kunde intervjuerna innehålla spontana följdfrågor inom ämnet. Vid genomförande av intervjuerna användes en digitalkamera för att dokumentera samtalen, detta så att intervjuerna senare kunde transkriberas.

Intervjuerna hölls av två intervjuare varav endast en kunde flytande tyska, därför kunde inte alla parter vara lika delaktiga i intervjun. En fördel med de semistrukturerade intervjuerna var att samtalet kunde styras och frågorna struktureras utifrån ämnets relevans. Vidare var det positivt att kunna föra samtal i en avskild miljö där det kändes fritt för den intervjuade att svara. Samtalsintervjuerna tog mellan tio och femton minuter och skedde utifrån de möjligheterna som fanns till samtalet under dagens förlopp. Däremot tog de semistrukturerade intervjuerna mellan 30- 40 minuter.

4.2 Observation och dokumentation

Observationerna som använts under studiens gång förklarar Esaiasson m.fl. (2007) som observationer av första ordning. Observationer av första ordning innebär att man är utomstående och opartisk för verksamheten. Den ena sortens observation var en deltagande observation där anteckningar gjordes efter observationens slut. Den andra sortens observation var en iakttagande observation där anteckningar gjordes under tiden.

Lenz Taguchi (2009) beskriver innebörden av observation som en interaktion och en process som ger medvetenhet om det ömsesidiga beroendet mellan pedagog och barn. Vidare användes det ett opartiskt utifrånsperspektiv vid genomförandet av observationerna baserat på observatörernas icke existerande relation till verksamheten.

Fördelen med dessa observationer var att de skapade rum för reflektion samt att de möjliggjorde att tillägna sig mycket information under en viss tid, alltså den tid man observerar. Vidare är en annan fördel med observationerna enligt Stukát (2005) att man ser vad personer gör i olika sammanhang. Detta utan att utgå ifrån ens minnesbilder av en viss situation. (Patel och Davidsson, 2003) Stukát (2005) skriver att observationens resultat är en stabil och relevant grund för studien baserad på situationens sammanhang. Vidare bidrog observatörernas olika synsätt på observationerna till komplettering och möjlighet till utbyte av kunskapen. Observationerna underlättade språksvårigheterna i skillnad till intervjuerna.

Däremot är några nackdelar med att observera att det kan uppstå svårigheter i att hinna anteckna alla intryck som ses. Det kan leda till att för studien relevant information missas. Vidare är man som en iakttagande observatör inte delaktigt i verksamheten. Dock menar Lenz Taguchi (2009) att pedagogerna alltid påverkar verksamheten bara genom sin närvaro i rummet även om de inte talar eller agerar.

Enligt Esaiasson m.fl. (2007) är dokumentation en viktig och relevant del av en studie som bidrar till reflektion och utbyte av kunskaper. Vidare skriver Esaiasson m.fl.(2007) att dokumentation kan ske på olika sätt.

Under studien användes loggbok, digitalkamera och anteckningar för att dokumentera studiens förlopp, vilket gjorde det möjligt att bearbeta den insamlade data i egen takt. Lenz Taguchi (2009) skriver att *”dokumentation berättar något om förhållningssätt och den barnsyn man just då omfattar eller förkroppsligar i tanke och handling.*(s17) Beroende på observatörens förhållningssätt till situationen påverkas resultatet av observationen. Det är viktigt att hålla i åtanke när det genomförs en observation.(Strömquist 2010)

Nackdelar med dokumentationen i form av anteckningar under verksamhetens gång var att man inte blev delaktig i verksamheten. Däremot är dokumentationen i form av loggbok en fördel för studiens genomförande för att det möjliggör att använda sig av loggbok och anteckningar när som helst. Stukát (2005) menar att dokumentation är en del av en studie för att tillgå relevant information som efter observationer lätt glöms bort.

4.3 Etisk hänsyn

Det är viktigt som blivande pedagog att visa respekt till sina medmänniskor. Barn och föräldrar ska känna trygghet i verksamheten och till att sekretess används enligt förskolans regler. I arbetet med människor är tystnadsplikt och anonymitet viktigt. Stukát (2005) menar att det är viktigt att deltagarna i studien är medvetna om att alla personuppgifter behandlas anonymt samt att de själva kan styra sin medverkan. Detta togs tillvara under studiens dokumentation och observation. Vidare har författarna enligt Stukát (2005) erhållit en möjlighet till alla deltagande under studien kan själva välja nivån på sitt deltagande. Därefter har alla deltagande dvs. pedagogerna fått möjlighet att läsa studien innan publikation. Möjliga namn som förekom i loggboken är fiktiva, samt dokumentationen i form av bilder anonymiserades. Samhället säger att man bör visa respekt och omtanke för sina

medmänniskor samt sin omgivning. Som pedagog är det viktigt att ta hänsyn till i verksamheten.

Varje barns föräldrar på den tyska Kindergarten skriver under ett intyg om att barnen får medverka i fotografier, videoinspelning och intervjuer. Trots att det fanns tillstånd till att låta barnen medverka gjordes inte detta i studien på grund av att vi var utomstående för verksamheten.

Detaljer eller för djupa beskrivningar som kan avslöja vilken Kindergarten studien utförs på används inte. Vi har fått tillåtelse för att använda information om Erzieherinnen.

5. Litteraturgenomgång

Studien fokuserar på pedagogernas förhållningssätt i samspel med *barn i behov av särskilt stöd* utifrån det sociokulturella perspektivet. Samspelet mellan pedagoger och barn påverkar och främjar barns utveckling och lärande. I följande stycke presenteras den litteratur som anses relevant för analysen av studiens resultat. Under varje rubrik redogörs för betydelsefull litteratur utifrån författarens budskap.

5.1 Samspel, kommunikation och lärande

Samspelet är enligt Carlgren (1999) en del av det sociokulturella perspektivet som innebär att man lär sig av varandra i ett aktivt samspel. Samspelet bör enligt Bäck-Wiklund och Lundström (2001) vara i en så trygg och lärorik miljö som möjligt. Som Carlgren (1999) hävdar även Williams (2006) att samspelet är ett nödvändigt villkor för barns utveckling och förståelse för andras åsikter och tankar.

Carlgren (1999) menar även att det är i samspelet som barnen utvecklar en social förmåga, detta gäller även samspelet mellan barn och pedagoger. Williams (2006) menar att olika kamratgrupper i verksamheten är betydelsefulla för barnens lärande och utveckling. Samtidigt säger författaren att barn i samspelet lär sig att man i alla situationer inte är accepterad i olika kamratformationer.

Vidare skriver Williams (2006) att kamratskap eller ålder inte är betydelsefulla faktorer för barns lärande i samspel. I samspelet får de barn med bredare kunskaper möjlighet att hjälpa barn med mindre kunskaper. Detta menar Carlgren (1999) kan variera i olika situationer. Vidare menar författaren att genom samspelet får barnen möjlighet till att ta del av varandras kunskaper för att lära av dessa. Williams (2006) menar att det är i interaktionen som kunskaper skapas och upprätthålls enligt det sociokulturella perspektivet.

Genom leken i samspelet menar Pape (2001) att barnen kan skapa erfarenheter som kan leda till ett lärande. Detta igenom sina olika sätt att samtala, uttrycka och synliggöra sitt tänkande (Carlgren 1999). Bäck-Wiklund och Lundström (2001) menar att vuxnas förhållningssätt till samspelet speglas i barnens beteende om hur man bör förhålla sig och samspele med andra. Därmed kan man sammanfatta det som att pedagogernas beteende på förskolan tar sig uttryck i barns agerande i sin utveckling.

Pape (2001) skriver att det är pedagogerna som är grunden till ett aktivt samspel i barnens lek. Enligt Säljö (2003) påverkas barns samspeleffektivitet i kommunikation vilket bidrar till en vidareutveckling av idéer, kunskaper och tankar. Vidare menar författaren att samspelet

möjliggör ett utbyte av kunskaper och tillägnande av nya kunskaper som kan leda till ett livslångt lärande.

Vuxna och barn lär sig av varandra i samspel där det väcks intresse och nyfikenhet för att lära sig. Som Säljö (2003) hävdar även Dysthe (2003) att kommunikation med varandra utvecklar samspelet och möjligheten till lärande. Enligt Dysthe (2003) tillägnar vi oss nya erfarenheter och kunskaper genom samspelet.

5.2 Specialpedagogik

De socioemotionella problem som kan uppstå hos barn i samspelet är ett av de vanligaste skälen till att barn behöver specialpedagogiskt stöd (Persson 2007). Enligt Sandberg (2009) används begreppet *barn i behov av särskilt stöd* istället för att säga barn är avvikande. Enligt Börjesson och Palmblad (2003) använder förskolan sig av normer för att säga vad som är avvikande, vilka barn det är som är i behov av särskilt stöd. Att barn är i behov av särskilt stöd beror enligt Sandberg (2009) på pedagogernas förväntningar på barnens sociala beteende.

Kinge (2000) menar att i dagsläget läggs mycket fokus på barns sociala utveckling samt hur de fungerar med andra barn i gruppen. Det är av stor vikt att förstå vem det egentligen är som behöver stöd menar Palla (2009). Vidare menar Persson (2007) att barn har rätt till att pedagogerna tillgodoser deras behov, erfarenheter och kunskaper samt möjliggör en anpassad verksamhet som ger barnen tillgång till kunskap.

Kinge (2000) skriver om pedagogernas möjligheter att påverka barns samspel genom att hjälpa och finnas tillgänglig för barnen när problem uppstår. Det är viktigt som pedagog att vara medveten om vem problemet ligger hos skriver Andersson (2001) likt Palla (2009). Författaren hävdar att det är viktigt att se barnet först och inte lägga problemet i fokus. Palla (2009) menar att begrepp som till exempel likvärdighet är begrepp som är viktiga inom barns utveckling och inläring och att det därmed är viktig att barn får en förståelse för dessa begrepp.

Däremot skriver Sandberg (2009) att många barn inte får sina behov och förutsättningar tillgodosedda vilket påverkar barns utveckling. Som Sandberg (2009) anser även Palla (2009) att pedagogerna bör se barns olika behov för att främja deras utveckling. Samspelet mellan varje individ ser Sandberg (2009) som en relevant del inom barns utveckling där barnen lär sig att kommunicera, samspele och utbyta erfarenheter med varandra. Sandberg (2009) och Andersson (2001) menar att den positiva responsen som barnen möter i samspelet kan ge barnen en ökad förtroenhet gentemot sig själva under sin identitetsutveckling.

Vidare menar Sandberg (2009) att pedagogernas förhållningssätt utgör hur pedagogernas och barnens samspel påverkas. Andersson (2001) skriver att pedagogernas kunskap kring barns bakgrund och behov påverkar pedagogens och barns samspel samt pedagogernas främjande av barns utveckling. Pedagogerna bör enligt Sandberg (2009) och Palla (2009) stimulera barns utveckling på olika sätt och utifrån barnens behov för att varje barn skall kunna utvecklas. Kinge (2000) hävdar att pedagogerna bör tillvarata möjligheten att stödja barnen under deras utveckling och skapa ett bra samspel där varje barn får möjligheten till att utveckla sig utifrån sina egna behov.

Barns olikheter och olika behov anser Persson (2007) som en tillgång för pedagogernas och barns utveckling och lärande. Persson (2007) menar att man istället för att anse barns olika

behov som ett problem bör ta till sig de olika behoven för att skapa ett lärorikt utbyte och tillägnande av kunskaper.

5.3 Sociokulturella perspektiv

Inom det sociokulturella perspektivet är samspelets innebörd av stor vikt (Dysthe 2003). Samspelet mellan pedagoger och barn bidrar enligt Dysthe (2003) till individernas utveckling och lärande. Vygotskji hävdar att man tillägnar sig kunskap av varandra (Imsen 2005). Detta innebär att man utvecklas i en kontext dvs. igenom samspelet med andra.

Hundeide (2006) anser att pedagoger och barn behöver ha ett engagerat samspel för att en utveckling ska kunna ske. Vidare skriver Hundeide (2006) att ett engagerat samspel innebär att pedagoger och barn ges utrymme för kommunikation och utbyte av idéer, erfarenheter och kunskaper. Enligt Säljö (2003) är kommunikationsförmåga betydelsefullt inom det sociokulturella perspektivet. Detta för att kunna självreflektera och utbyta kunskaper.

Barns olikheter och olika behov utifrån det sociokulturella perspektivet är enligt Hundeide (2006) viktigt att ta hänsyn till. Pedagogerna behöver förstå barnens olika behov och att dessa påverkar barns utveckling skriver Hundeide (2006). Vidare hävdar författaren att pedagogerna behöver vara medvetna om att olika behov kräver olika bemötande och anpassning. Förståelsen för helheten av det sammanhang barnet ingår i utgör hur bemötandet och responsen av pedagoger bör se ut (Hundeide 2006).

5.4.1 Teoretisk anknytning

Studiens resultat och bearbetning av problemställningen analyseras utifrån det sociokulturella perspektivet. Det sociokulturella perspektivet lyfter innebörden av samspelet mellan barn och pedagoger samt hur samspelet kan påverka och bidra till lärandet och utveckling av individerna (Dysthe, 2003). Enligt Carlgren (2006) är samspelet mellan de olika parterna i förskolan av stor betydelse för dess utveckling. Författaren hävdar vidare att interaktionen mellan individerna är något som påverkas av den sociala praktiken, det vill säga förskolans agerande och bemötande av individerna utgör hur barns utveckling främjas. Genom samspelet tillägnar sig barn och vuxna kunskaper och erfarenheter.

Förmågan att kommunicera är en enligt Säljö (2003) viktigt inom det sociokulturella perspektivet när man talar om samspel. Enligt författaren bidrar detta till möjligheten för självreflektion samt tillägnande av nya kunskaper, tankar och idéer. Dysthe (2003) säger att det skaffas möjligheter genom kommunikationen. Vidare skriver Dysthe (2003) att kommunikationen är avgörande och bidrar till barns och pedagogernas utveckling av kunskaper. Samspelet bidrar enligt Säljö (2003) och Williams (2006) till det livslånga lärandet. Dysthe (2003) menar att miljön där samspelet med andra sker är avgörande för hur lärandet sker och vad som lärs.

Williams (2006) beskriver vidare att vi genom samspelet lär oss att se saker utifrån olika perspektiv vilket bidrar till att den sociala utvecklingen stöds. Barn och vuxna befinner sig i ett sammanhang där det sker en ständig förändring vilket bidrar till vidareutveckling av kunskaper som påverkas av omgivningen och personerna som befinner sig i de olika sammanhangen. Kunskapen som utvecklas och tillägnas lärs enligt Vygotskji av varandra i en

kontext med omvärlden (Imsen, 2005). Vikten av att tillgodoräkna vetenskapen om att alla uppfattar och lär på olika sätt i olika situationer tas upp av Williams (2006).

5.4.2 Tidigare forskning

Resultatet i studien utgår ifrån de ovan nämnda metoderna och material samt fyra andra undersökningar för att stödja undersökningens relevans. Utgångspunkten med studien är att belysa vikten och innebörden av pedagogens förhållningssätt och samspel med barn i behov av särskilt stöd. De fyra tidigare genomförda undersökningar lyfter fram olika delar och fakta inom det valda ämnet vilket stödjer studiens syfte.

De två första undersökningar jämför förskolor i Tyskland och Sverige med fokus på pedagogernas och barns förhållningssätt och samspel. I den tredje undersökningen är samspelet i förskolan utgångspunkt och i den fjärde undersökningen fokuserar man på förskollärarens förhållningssätt i samspel med barn.

5.4.3 Förskola i Sverige & Tyskland

Studien *Förskola i Sverige och Tyskland – en jämförande studie av styrdokument och praktisk verksamhet* genomfördes av Natascha Schulz (2010) från Malmö högskola och är ett examensarbete. Schulz genomförde en veckas praktik på en tysk Kindergarten samt en åtta veckors praktik på den svenska förskolan för att undersöka och genomföra intervjuer med pedagoger för sin studie.

Schulz (2010) mål med en jämförande undersökning var att se verkligheten ur ett annat perspektiv. Det vill säga att få möjligheten till att vidga sitt förhållningssätt. Schulz (2010) menar att man i samspel med varandra jämför oss med andra, speglar oss i andra och därmed lär oss i jämförelsen.

Via Eriksen Hagtvet (2006) tar Schulz (2010) upp vikten av en fungerade samspel mellan pedagog och barn. Vidare tar Schulz upp att pedagogerna i samspelet bör bemöta barnen på ett positivt sätt. Hon menar därmed att det är genom samspelet i leken som barn utvecklar sina sociala kompetenser. Schulz (2010) menar att en stor skillnad mellan denna svenska förskola och den tyska Kindergarten är att i den svenska förskolan inte finns samma plats för värme, glädje, uppmärksamhet och bekräftelse som i samspelet på den tyska Kindergarten.

Schulz (2010) uppmärksammade att pedagogerna på den tyska Kindergarten i Schulz studie inte arbetar efter Bildungsplanen men att de däremot har ett mer spontant arbetssätt och aktivt försöker fånga barnens intresse. Vidare skriver Schulz (2010) att Bildungsplanen också tar upp att det ska ges möjlighet till barnen att samspela med andra människor eftersom detta ger barnen möjlighet att utvecklas och bilda egna uppfattningar.

5.4.4 Kindergarten= Förskola

Studien *Kindergarten= Förskola* genomfördes av Anja Lenz och Karolina Hauptmann (2011) och är en undersökning som lyfter skillnader och likheter i pedagogernas förhållningssätt och samspel med barn från en tysk Kindergarten och två svenska förskolor. Studien genomfördes på Göteborgs universitet och är ett projektarbete. Författarna tar upp skillnader och likheter

samt faktorer som har påverkan på barn i förskolan. Dessa faktorer förklarar Lenz och Hauptmann (2011) som pedagoger, samspel, dagsupplägg, miljö osv.

Studiens fokus låg i hur pedagogernas bemötande påverkade samt tog sig uttryck i barns agerande och utvecklande. Ett varierande förhållningssätt anser författarna som en viktig utgångspunkt för den pedagogiska verksamheten.

Lenz och Hauptmann (2011) genomförde en veckas praktik på en tysk Kindergarten för att undersöka och samla in relevant material och information för studien. Informationen från de två svenska förskolorna baserade på den verksamhetsförlagda utbildningen. Det insamlade materialet bestod av bilder, intervjuer, observationer och dokumentationer i form av loggbok och anteckningar.

Resultatet av studien är enligt Lenz och Hauptmann (2011) att den tyska Kindergarten använder sig mer utav lek på olika sätt samt har en större tyngd på denna. Medan den svenska förskolan uppmärksamma kunskapsområden som är ett måste för barnen inom de börja skolan. I förhållandet till detta så anser Kindergarten att det är i samspelet i leken som barnens vilja att utforska och lära främjas.

5.4.5 Samspel i förskolan

Studien *Samspel i förskolan- observationsstudie på en förskola* genomfördes av Petra Linusson och Karolina Nilsson (2008) vid Göteborgs universitet som ett examensarbete. Studiens utgångspunkt är att få en djupare förståelse av samspelets innebörd samt hur samspelet mellan pedagoger och barn fungerar och tar sig uttryck i förskolan utifrån olika sammanhang. Författarna utgår ifrån samspelet mellan pedagogerna och barn under matsituationer, samlingar och att vara ute på gården under sin studie. Detta enligt författarna för att ha en bredare utgångspunkt för studien.

Linusson och Nilsson (2008) hävdar via Hundeide (2006) att det är betydelsefullt att vara en lyhörd pedagog och att känna till barnen i barngruppen för att skapa en trygg och lärorik miljö. Författarna använder sig av tidigare verksamhetsförlagda utbildningen samt en veckas praktik på en förskola för genomförandet av studien. Vidare använder Linusson och Nilsson (2008) sig av observationer och intervjuer för att samla in data och relevant material för undersökningen. Författarna beskriver observation som en relevant undersökningsmetod där observatörerna får mycket information utifrån olika situationer.

Linusson och Nilsson (2008) beskriver pedagogernas förhållningssätt och agerande i samspel med barn som en stor del inom barnens utveckling. Vidare skriver författarna att pedagogernas förhållningssätt resulterar i hur barnens agerande påverkas. Enligt Linusson och Nilsson (2008) är resultatet av studien att pedagogerna sätter ord på barnens upplevelser och tar tillvara barnens intresse samt är medvetna om att lärandet sker mellan barn och pedagoger genom att se barnens erfarenheter som en tillgång till barnens utveckling.

5.4.6 Förskollärares förhållningssätt i samspel med barn

Caroline Nordin (2010) har genomfört ett examensarbete vid Göteborgs universitet med titeln; *Förskollärares förhållningssätt i samspel med barn – en studie om hur olika förhållningssätt kan påverka barns lärande.*

Nordin (2010) har i studien observerat pedagogernas inte bara fysiska utan även psykiska närvaro i barnens vardag på förskolan. Författaren ifrågasätter även vikten av att förskoleverksamheten skall vara så planerad. Hon anser att den tid som pedagoger i dagsläget lägger på planering istället bör vara aktiv tid för barnen där man är med i lek och andra aktiviteter. Nordin (2010) vill med denna studie visa att pedagoger idag lägger så mycket tid på planering av verksamheten för att stödja barnens lärande att man glömmer bort barnen. Nordin (2010) anser att det är här och nu som barnen lär sig allra bäst och att det är samspelet som pedagogerna bör ta tillvara på.

Nordin (2010) har som utgångspunkt i studien ett flertal observationer från förskolor i Sverige med barn i åldrarna 1-5år. Dessa observationer har genomförts under en längre tid. I studien har det alltid använts deltagande observationer då författaren anser att en iakttagande observatör stör barnens lek.

Nordin(2010) skriver att om man som pedagog vill arbeta efter sociokulturella teorier bör man vara öppen för förändring i arbetet. Dels förändring i sin egen lärarroll, dels för förskolans uppdrag och vad det innebär i att stimulera barns lärande. Författaren tar upp tre olika sorters samspel och beskriver dessa samt förklarar dess innebörd och relevans till studien. Dessa tre olika samspel är det explorativa samspelet, det berättande samspelet samt det forbundna samspelet som Nordin utvecklar och förklarar ytterligare (Nordin2010).

I studien tas två pedagoger upp, det skrivs om deras arbete, förhållningssätt och syn på barns samspel. Dessa två pedagoger har väldigt olika förhållningssätt samt taktiker att arbeta på och Nordin (2010) skriver som slutsats att en pedagog bör arbeta på ett spontant sätt där man tar tillvara på barns intresse i olika situationer.

5.4.7 Spezielle Förderung im Kindergarten und in der Volksschule

Departementet för Bildung och Kultur genomför med hjälp av Klaus Fischer (2011) en studie med titeln: *Spezielle Förderung im Kindergarten und in der Volksschule* som fokuserar på *barn i behov av särskilt stöd.* Utgångspunkten för arbetet är att utreda hur stödet i Kindergarten och skolan vid denna tidpunkt ser ut samt hur man kan förbättra stödet för barnet och hur detta påverkar barns utveckling. Fischer (2011) beskriver begreppet *barn i behov av särskilt stöd/ Kinder mit besonderen Förderbedarf* som de barn som har en särskild begåvning, svårigheter i sin sociala utveckling eller svårigheter i sin övriga utveckling.

Fischer (2011) genomför studien under en fyra års period med ett beräknat avslut under året 2012. Under dessa år observerar Departementet för Bildung och Kultur olika Kindergarten och skolor samt hur verksamheten, klassrumsmiljön, pedagogernas och lärarnas bemötande tar sig uttryck i samspelet med barnen. I fokus under undersökningen står integrationen. Fischer (2011) och Departementet för Bildung und Kultur lyfter innebörden med integrationen i Kindergarten och skolor samt vikten av stödet för *barn i behov av särskilt stöd* och hur dessa kan ha olika konsekvenser beroende på pedagogernas tillvaratagande.

Fischer (2011) beskriver i studien att varje barn har rättighet att få sina färdigheter tillgodosedda samt att få stöd utifrån dessa färdigheter. Enligt Departementet för Bildung och Kultur är mindre barngrupper, integreringen av barnen, anpassning av olika behov viktiga delar för att kunna utgöra en trygg och lärorik miljö. Studiens utgångspunkt är att prova dessa teorier och hur de förhåller sig till verkligheten och i den möjliga ramen som finns för Kindergarten och skolan.

Integreringen anses vara nyckelorden i studien och Departementet för Bildung och Kultur lägger vikt på att pedagogernas förhållningssätt till *barn i behov av särskilt stöd* påverkar hur integreringen tar sig uttryck i barngrupperna. Barns erfarenheter, kunskaper och idéer utgör en viktig del inom utvecklingen och Fischer (2011) menar att pedagoger och barn kan använda sig av varandras kunskaper för att vidareutvecklas. Pedagogerna som lyfter barns intressen och tillgodoser barns behov är betydelsefulla för barns utveckling och lärande.

6. Resultatredovisning

Studios utgångspunkt är att besvara undersökningens problemformuleringar utifrån studiens resultat. Studios utgångspunkt är att se skillnader och likheter i samarbetet med *barn i behov av särskilt stöd* på en tysk Kindergarten och två svenska förskolor från tidigare verksamhetsförlagda utbildningar.

I denna del av examensarbetet kommer att studiens resultat att redovisas utifrån de metoder och material som används under studiens undersökning. Resultatet presenteras utifrån de problemformuleringar som studien använde sig av som utgångspunkt för att ge möjligheten till en strukturerad och tydlig presentation av varje område inom studien.

I följande text redovisas därför innebörden med begreppet barn i behov av stöd, pedagogernas förhållningssätt i samspelet med barn och hur denna syn påverkar pedagogernas sätt att se på barn i behov av särskilt stöd. Vidare följer en presentation av resurser som pedagogerna använder sig av för att stödja och tillgodose alla barns behov.

Resultatet presenteras för läsaren på följande sätt:

- Vad innebär enligt pedagogerna begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?
- På vilka sätt har pedagogernas syn på begreppet påverkan på verksamheten och deras syn på barnen?
- Vilket förhållningssätt har pedagogerna i samspelet med barn i behov av särskilt stöd?
- Hur använder pedagogerna sig av resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd?

6.1 Frågeställning 1

Vad innebär enligt pedagogerna begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?

Barn i behov av särskilt stöd är ett begrepp som både pedagogerna på den tyska Kindergarten och på de två svenska förskolorna många gånger stöter på. Dock varierar begreppets innebörd med Kinder mit besonderem Förderbedarf mycket beroende på pedagogernas förhållningssätt och uppfattningar av vad som anses som avvikande eller som inte uppnående av normerna. Samhället och verksamheterna använder sig av normer för att säga vad och vem som faller utanför ramarna och utgår ifrån normer för att hävda och stödja deras uppfattning av begreppet i behov av särskilt stöd. Studiens utgångspunkt belyser pedagogernas och Erzieherinnens olika uppfattningar/tolkningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Det är dock viktigt att vara medveten om de olika kulturella bakgrunderna och förhållningssätt i samspelet med barn som finns för att kunna grunda och analysera pedagogernas förståelse för begreppets innebörd.

På den tyska Kindergarten anser Erzieherinnen att begreppet barn i behov av särskilt stöd skall ses som en möjlighet till ett utbyte av erfarenheter, idéer och kunskaper. Eva, en av de tre Erzieherinnen beskrev begreppet barn i behov av särskilt stöd som barn med eventuella språksvårigheter, vilket hon förklarade med en sen språkutveckling eller kulturella svårigheter som kan ha påverkan på barns generella utveckling. Vidare säger Eva att det behöver inte enbart vara funktionsnedsättningar som utgör att barnet blir i behov av stöd utan att det många gånger är barns miljö och omgivning som påverkar barns utveckling och på så sätt bidrar till att barnens behov blir specifika och därmed särskilda.

Enligt Eva använder sig Erzieherinnen av normerna för barnens utveckling som finns skrivna i den lokala läroplanen, Konzeption für den Kindergarten för att bestämma och tolka om ett barn är i behov av särskilt stöd. Dock säger Eva att oavsett om barnen uppnår till målen och utvecklas efter normerna så är det pedagogernas ansvar att tillgodose barnens behov samt att anpassa verksamheten och de olika områdena i verksamheten efter varje barns behov. Hon menar att det är viktigt att vara medveten om alla barns olika behov men att inte framhäva dessa som ett problem utan en möjlighet till ett gemensamt lärande.

Som Eva anser även pedagogerna på de två svenska förskolorna att begreppet barn i behov av särskilt stöd används för att bestämma om barnen följer normerna för utveckling av kunskaper och erfarenheter. Pedagogerna förklarar begreppet barn i behov av särskilt stöd som barn med svårigheter i att uppnå läroplanens mål och på grund av detta inte få deras behov och utveckling tillgodosedd. På de förskolor som besökts i Tyskland och Sverige har det funnits att man många gånger använder man sig av diagnoser för att kategorisera och analysera barns utveckling. Dessa diagnoser anser pedagogerna på de två svenska förskolor som en tillgång till resurser för barn i behov av särskilt stöd, då de anser att en diagnos ibland är nödvändig för att få den hjälp som eventuellt behövs.

Tina anser att begreppet barn i behov av särskilt stöd bör tolkas som att barnet är speciellt, har speciella egenskaper, erfarenheter och kunskaper som pedagogerna bör främja och stödja istället för att inte ta tillvara barnets färdigheter och möjligheter till ett gemensamt lärande och utveckling. Tina menar att alla barn är speciella med sina egna behov, egenskaper och erfarenheter och att andra barn och pedagoger kan utnyttja dessa för sitt eget lärande. Det är viktigt att vara medveten om att kulturella, sociala, språkliga och eventuella kroppsliga faktorer inte enbart behöver tolkas som ett behov av särskilt stöd utan Tina menar att oavsett vilket bagage barnet bär med sig så borde pedagogerna ta tillvara barnen som en individ med

olika behov. Att kategorisera barn utifrån de normer som samhället, verksamheten och de lokala läroplaner, Konzept utgår ifrån anser Tina som inte acceptabelt för att benämna barn som i behov av särskilt stöd. Hon menar däremot att man inte kan kategorisera barn som barn i behov av särskilt stöd utifrån deras kulturella bakgrund eller icke uppnående utveckling utifrån det som samhället, normerna hävdar.

De två Erzieherinnen menar att det är viktigt att se alla barn som barn i behov av särskilt stöd vilket innebär att alla barn oavsett deras hinder eller klassificering av utveckling blir inkluderade och får deras utveckling av kunskaper, erfarenheter och idéer främjade utifrån deras egna behov. Vidare beskriver Tina och Eva att alla barn har rätt till en likvärdig behandling och stöd under deras utveckling. Erzieherinnen utgår i sin verksamhet ifrån leken för att väcka nyfikenhet och lust att utveckla nya kunskaper samt att utforska omvärlden tillsammans med sin omgivning och andra barn genom samspelet. I leken blir alla barn oavsett deras individuella behov tillgodosedda och stimulerade till deras egen utveckling.

Både den tyska Kindergarten och de två svenska förskolorna anser att det är betydelsefullt att lyfta barnens styrkor istället för svagheter och att ta tillvara barns olika behov igenom att utgå ifrån ett anpassat utvecklingskoncept. Vidare säger de två svenska förskollärarna att det är svårt att möta alla barns behov på grund av saknade resurser. Detta menar pedagogerna att barn i behov av särskilt stöd upplever som svårigheter i deras utveckling för att man inte ser deras behov samt tillgodoser dessa. Pedagogerna hävdar även att det är diagnoser som avgör om ett barn är i behov av särskilt stöd. Diagnoserna bestämmer enligt pedagogerna om ett barn är avvikande från normerna, inte når upp till läroplanens mål. Om ett barn inte når upp till målen så anses barnet som i behov av särskilt stöd för att kunna utvecklas efter sina egna behov och i sin egen takt. Enligt pedagogerna på båda förskolorna spelar diagnoserna en viktig roll inom begreppet barn i behov av särskilt stöd.

6.2 Frågeställning 2

På vilka sätt har pedagogernas syn på begreppet påverkan på verksamheten och deras syn på barnen?

Syn på verksamheten och barnen i behov av särskilt stöd varierar beroende på pedagogernas och Erzieherinnens förhållningssätt och syn på förskolan eller Kindergarten. Denna syn kan ha olika påverkan beroende på situationens sammanhang och pedagogernas bemötande i situationerna.

På de två svenska förskolorna använder pedagogerna sig av en syn på samspel som innebär att samspelet mellan barn och pedagoger blir betydelsefullt för barnens och pedagogens utveckling. Pedagogerna anser att samspelet är en viktig tillgång för barns lärande och utveckling och genom samspel skapas enligt pedagogerna utrymme för att utforska, leka och lära sig både av och med varandra.

Pedagogernas syn på verksamheten och barn i behov av särskilt stöd påverkar barnens utveckling och lärande. Enligt pedagogerna är det viktigt att tillgodose barnens behov för att utveckla och skapa en trygg och lärorik miljö men många gånger sker inte detta av orsaker som för många barn i barngrupperna eller inte tillräckligt med personal. Pedagogernas sätt att se på barn i behov av särskilt stöd på de svenska förskolorna varierar mycket ifrån Erzieherinnens sätt att se på begreppet barn i behov av särskilt stöd och får olika konsekvenser utifrån vilken syn pedagogerna utgår ifrån. Pedagogernas syn på barn i behov av särskilt stöd innebär att barnens kunskaper inte räcker till för att uppnå läroplanens mål

vilket pedagogerna anser som avvikande och snarare ett problem för barns utveckling. Pedagogerna på den svenska förskolan lägger mycket vikt på läroplanens mål och strävansmål för att därefter se vad som är avvikande och låter därmed dessa mål bli en mall för vilka barn som är i behov av särskilt stöd till skillnad från den tyska Kindergarten där varje Erzieherinnen har sitt eget förhållningssätt och syn på vad som är avvikande.

Pedagogerna utgår ifrån att problemet ligger hos barnet istället för verksamheten eller eventuellt pedagogerna. Pedagogernas syn och agerande utifrån sådana situationer påverkas av normer och värderingar. Enligt pedagogerna läggs det mycket vikt vid barnens utveckling av kunskaper. I de två svenska förskolorna främjas barns matematik och skriftspråksinläring för att främja barnens utveckling. För att benämna eller avgöra om ett barn är i behov av särskilt stöd så använder sig pedagogerna av diagnoser för att kategorisera barnets utveckling. Den positiva gemenskapen inom samspelssynen blir en mindre positiv upplevelse för barnen som är i behov av särskilt stöd på grund av pedagogernas synsätt och förhållande till barnen. Att lära av varandra, utbyta kunskaper, erfarenheter och nyfikenhet att lära blir hindrade av verksamhetens segregering. Pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av segregering som en sorts integrering för att möjliggöra en likvärdig utveckling till varje barns enskilda behov.

Erzieherinnens syn på barnen är som i de två svenska förskolorna en samspelssyn där samspelet mellan pedagogerna och barnen är i ständig fokus för att främja barnens lärande. Barn i behov av särskilt stöd tolkas enligt Erzieherinnen som barn med speciella behov, barn som har en speciell färdighet. Erzieherinnens syn på begreppet påverkar deras syn på barnen och verksamhetens innebörd. Erzieherinnen utgår ifrån en helhetssyn för att tillgodose alla barns behov och förklarar särskilt stöd som ett allmänt begrepp som egentligen bör gälla för alla barn oavsett om barnen uppnår de olika målbeskrivningarna i läroplanerna eller ej.

Vidare förklarar Erzieherinnen att verksamhetens innebörd och utgångspunkt ligger i leken. Genom leken ges barnen möjlighet till utveckling, nyfikenhet att lära och utbyta kunskaper och idéer i samspel med andra. Erzieherinnen hävdar att barnen lär sig och tillägnar sig kunskaper genom leken och påverkar varandras lärande och utveckling på ett berikande sätt. I leken får alla barn möjligheten att få deras behov och tankar tillgodosedda hävdar Erzieherinnen som också anser att integrering är huvudpoängen i verksamheten och oavsett barnens generella utveckling är en viktig del inom verksamheten. Kindergarten använder sig av mindre barngrupper för att möjliggöra ett likvärdigt bemötande för varje barn. Genom mindre barngrupper hoppas Erzieherinnen på att kunna tillgodose alla barns olika behov. Kindergartens mål med integrering är att barn lär sig av varandra och med varandra och utvecklar en medkänsla för individernas olika behov och olikheter.

Erzieherinnen menar att barns utveckling inte har någonting att göra med om hur barnet är som person med sina egna känslor och tankar samt att det är viktigt att barnen lära sig att respektera andras åsikter och tankar. Om ett barn är långsammare i till exempel sin språkutveckling än ett annat barn så betyder det inte att barnet inte kan eller är mindre bra. Barnens olika behov spelar en stor roll inom utvecklingen och eftersom alla barn utvecklas i olika takt inom områden kan man inte mäta vilka som är i behov av särskilt stöd efter detta och det är därmed viktigt att ta hänsyn till dessa behov.

Vidare förklarar Erzieherinnen att man behöver vara medveten om att alla människor lär sig olika beroende på deras tidigare bagage och erfarenheter. Barnens omgivning spelar en viktig roll inom barnens utveckling och Kindergarten har ansvaret att tillgodose dessa och samspeja med barnens omgivning för att skapa en trygg miljö. Erzieherinnen hävdar att barn behöver

uppleva att de är en positiv del av Kindergartens gemenskap där de blir respekterade samt lär sig att respektera andra barn. Erzieherinnen hävdar även att deras bemötande av andra Erzieherinnen påverkar hur barnen agerar och förhåller sig till varandra. Det är enligt Erzieherinnen viktigt att vara medveten om att man agerar som en förebildfunktion för barnen och att Erzieherinnens förhållningssätt och agerande påverkar barnens handlingar.

På de två svenska förskolor utgår man mycket ifrån arbetslaget och inte individerna som arbetar på förskolan. Det vill säga att pedagogerna samarbetar mycket som arbetslag och planerar aktiviteter utifrån lagets överenskommelser. Enligt pedagogerna har det som fördel att alla i verksamheten utgår ifrån samma princip och aktiviteter som möjliggör ett likvärdigt omhändertagande. Däremot utgår Erzieherinnen på den tyska Kindergarten mer från individuell planering vilket enligt Erzieherinnen skapa en mer avslappnad miljö med spontant gestaltande av aktiviteter.

På Kindergarten arbetas efter en mer individualistisk syn där varje Erzieherinnen har en planering och en egen syn på verksamheten. Därmed läggs tyngden på Erzieherinnens spontanitet och en gemensam planering tillsammans med barnen för att tillvarata barnens behov och idéer. Barnen blir mer inblandade i aktiviteter och kan på detta sätt påverka dagens aktiviteter. På förskolan vill pedagogerna ha en mer strukturerad planering där det är pedagogerna som styr verksamheten istället för barnen och man i arbetslaget diskuterar och gestaltar aktiviteter som uppnår till läroplanens mål. Genom förskolans och Kindergartens förhållningssätt till arbetslagets innebörd påverkas och varierar verksamheternas mål. Båda förskolorna försöker skapa en trygg miljö där barnen i behov av särskilt stöd utvecklas efter deras behov utifrån deras synsätt.

6.3 Frågeställning 3

Vilket förhållningssätt har pedagogerna i samspelet med barn i behov av särskilt stöd?

Pedagogernas förhållningssätt i samspelet med barn påverkar hur pedagogerna och Erzieherinnen förhåller sig och agerar i olika situationer och dess sammanhang. Pedagogernas syn på barn i behov av särskilt stöd och deras förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd utgör hur agerandet och samspelet mellan barn och pedagoger sker samt vilka konsekvenser dessa kan ha för barns och pedagogers utveckling.

Både pedagogerna på de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten fokuserar på en samspelssyn som betonar innebörden av inkludering i barngruppen och även lekens betydelse. Trots att pedagogerna och Erzieherinnen hävdar att de utgår ifrån samma syn skiljer sig pedagogernas arbetssätt och förhållningssätt ifrån de tyska Erzieherinnen på den tyska Kindergarten.

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten beskriver sitt förhållningssätt till barn oavsett om barnen är i behov av särskilt stöd eller inte som en lärarrik och spännande erfarenhet. Vidare är alla barn olika med varierande behov av olika stöd och även med olika erfarenheter i bagaget. Där försöker Erzieherinnen tillgodose alla barns behov genom integrering och samspelets fokus via leken. Detta innebär enligt Erzieherinnen att de utgår ifrån en barnsyn i deras förhållningssätt för att möjliggöra en så trygg miljö som möjligt där alla barn skall kunna utvecklas efter deras egna behov. Erzieherinnen betonar vikten av att ta tillvara barnens tankar, idéer och erfarenheter för att utveckla och lära sig olikheter och hur dessa kan vara

positiva för ens utveckling. Vidare menar Erzieherinnen att det inte finns en inlärningsmetod som passar alla barn utan detta varierar med varje barn beroende på barnens intressen och erfarenheter.

Vidare säger Erzieherinnen att det är betydelsefullt för varje individ att man försöker förstå hur barn tänker och uppfattar saker och ting för att kunna förstå hur man skall kunna möta barnet på rätt nivå i samspelet. Förhållningssättet i samspel med barn i behov av särskilt stöd och barn som inte är i behov av särskilt stöd utgör hur barnens utveckling stöttas då det är varje individs syn på barnet som påverkar samspelet. Även barnens respons på samspelet via pedagogernas förhållningssätt kan ge konsekvenser i relationen mellan barnen och pedagogerna och påverka om denna relation blir positiv. Erzieherinnen håller fast vid att barns reaktioner och respons till pedagogernas agerande och förhållningssätt stödjer dess relation och utveckling.

Likt de tyska Erzieherinnen beskriver även pedagogerna från de två svenska förskolorna innebörden av ens eget förhållningssätt. Pedagogerna utgår ifrån samspelet och integration i samarbetet med barn och försöker genom en miljö som ska vara anpassad för barnen bidra till barnens utveckling och tillgodose barnens olika behov. Pedagogerna använder sig av kategorisering och diagnoser för att kunna ge barnen möjligheten att utvecklas efter deras behov samt att inkludera barnen i barngrupper där de tillsammans med andra barn kan utvecklas i eget takt och även lära av varandras olikheter i samspelet.

Vidare är pedagogerna medvetna att deras tolkning av begreppet barn i behov av särskilt stöd utgör hur deras bemötande i samspel med barn i behov av särskilt stöd sker. Pedagogernas förhållningssätt skiljer sig från de tyska Erzieherinnen på Kindergarten med att man genomför tydliga analyser av barns utveckling och urskiljning om barns behov är särskilda. Man kan tolka det som att i de två svenska förskolorna läggs det större vikt genom analyser och diagnoser på vilka barn som är i behov av särskilt stöd och vilka åtgärder som tillgärdas för dessa barn. Medans på den tyska Kindergarten så är det inte så stort fokus på vilka barn som behöver extra stöd eller faller utanför ramarna för normen om avvikelse. Där får alla barn det stöd de behöver i den integrerade gruppen och alla barn har tillsammans ett samspel där barnen känner delaktighet med hjälp av personalens stöd.

Både de tyska Erzieherinnen på den tyska Kindergarten och pedagogerna från de två svenska förskolorna menar att pedagogernas förhållningssätt påverkar barns utveckling och att det därför är av stor vikt att vara en vägledare i samspelet med barnen och i barnens lärande. För att skapa en trygg och lärorik miljö där barns olika behov tillgodoses är ett engagerat samspel mellan pedagogerna och barn viktigt menar både pedagogerna från de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten. Erzieherinnen på den tyska Kindergarten är mer som en ledare i barns utveckling, det vill säga att Erzieherinnen agerar som en ledare i samspelet med barnen istället för att vara en lärare vilket studien visar skillnad mot i de svenska förskolorna.

Erzieherinnen anser att barnen lär av och med varandra och genom samspelet som sker bland annat under leken. Barn får möjlighet till att ta eget initiativ och lär sig samt utvecklas genom kunskapsutbyten i samspelet med andra barn. Fokus ligger i leken och Erzieherinnen förklarar att leken är en central utgångspunkt i vardagen där alla barns behov blir tillgodosedda oavsett barnens olika behov av stöd.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna ser förskolan som en slags förberedelse inför skolan. Fokus ligger på de olika strävansmål som ingår i läroplanen och pedagogerna utgår

mycket ifrån dessa mål för att bedöma och avgöra om barnens utveckling sker inom normen. Det är dessa mål som avgör om ett barn är i behov av särskilt stöd då det är här pedagogerna ser om barnet har uppnått det som börs inom vissa pedagogiska områden som finns med i läroplanen. Pedagogerna får till skillnad från den tyska Kindergarten en lärarroll vilket innebär att pedagogernas förhållningssätt är inriktade på barns utveckling för de kommande skolåren. Detta påverkar pedagogernas förhållningssätt och bemötande av barn i behov av särskilt stöd och får olika konsekvenser.

Vidare menar pedagogerna att det är svårt att tillgodose alla barns behov och att anpassa miljön till deras behov när barnen inte uppnår till normerna. Pedagogerna upplever svårigheter i integrationen av barn i behov av särskilt stöd beroende på pedagogernas förhållningssätt och fokus på barnen. Det är alltså pedagogernas förhållningssätt till barn som är i behov av särskilt stöd som påverkar möjligheten till en integration där alla barn oavsett behov kan bli en del i samspelet.

På de två svenska förskolorna utgår pedagogerna ifrån riktlinjerna och målen som står i de olika styrdokumenterna vilket gör att verksamheten blir mer styrd och pedagogernas förhållningssätt mer påverkad av dessa riktlinjer. Den tyska Kindergarten fokuserar däremot på barnens behov och anpassar verksamheten utifrån dessa. De använder sig också av styrdokument och läroplaner men man kan se en markant skillnad i sättet de arbetar på i verksamheten då de två svenska förskolorna använder läroplanens strävansmål som mål för barnen att uppnå, oavsett barnens olika behov samt om barnen är i behov av särskilt stöd. Samarbetet mellan Erzieherinnen och barnen blir mer spontant och är beroende på de olika behov och intressen som barnen framhäver under dagen istället för mål som personalen anser att barnen bör uppnå.

Erzieherinnen ger barnen möjligheten att utforska och pröva sina idéer samt att upptäcka konsekvenser som kan ske beroende på deras idéer vilket är en markant skillnad mot vad som setts på de två svenska förskolorna där barnen inte blir delaktiga i konsekvenser av sina handlingar på samma sätt. Möjligheten att utforska och pröva på bidrar till att barns sociala utveckling främjas och utvecklas i samspel med andra barn och även hur barnens handlingar påverkar samspelet med andra.

6.4 Frågeställning 4

Hur använder pedagogerna sig av resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd?

Inom verksamheten är pedagogernas och Erzieherinnens syn på barn i behov av särskilt stöd och pedagogernas förhållningssätt av stor vikt för att kunna förstå pedagogernas och Erzieherinnens agerande och samarbete med barn i behov av särskilt stöd. Tolkningar och egna uppfattningar i samband med verksamhetens riktlinjer utgör hur pedagogernas förhållningssätt påverkas och hur deras syn på barn i behov av särskilt stöd formas. Erzieherinnens och pedagogernas förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd samt deras agerande utifrån detta utgör hur samspelet och bemötandet av barn i verksamheten främjas.

Vidare bidrar pedagogernas bemötande och egna värderingar inom det särskilda behovet till hur de agerar och gestaltar samarbetet med barn. Verksamhetens resurser blir en betydelsefull del för barnens utveckling och anses som ett hjälpmedel för barns utveckling. Resurserna kan variera beroende på pedagogernas och Erzieherinnens förhållningssätt och syn på barnen och

begreppet barn i behov av särskilt stöd. Det är viktigt att vara medveten om att resurserna kan ta sig olika uttryck i verksamheten beroende på pedagogernas funderingar och förhållningssätt till barns behov av särskilt stöd. Vidare påpekar pedagogerna och Erzieherinnen att resurser blir först ett hjälpmedel när det sker en förändring i samband med resursernas användning och inte enbart när man skaffa sådana hjälpmedel.

På de två svenska förskolorna utgår pedagogerna mycket ifrån läroplanen och målen som beskrivs i de olika styrdokumenterna för att bedöma barns utveckling. Om ett barn inte når upp till målen under en viss förväntad tid anses barnet som i behov av särskilt stöd. Utifrån pedagogerna blir det problematiskt att tillgodose barnens behov och att anpassa miljön utefter dessa. Ekonomin har stor påverkan på verksamhetens bemötande av barn i behov av särskilt stöd för att resurserna anses vara dyra och inte tillgängliga om barnet inte har fått någon slags diagnos som stödjer pedagogernas bedömning av barnens utveckling. Pedagogerna på de två svenska förskolorna beskriver att de möter svårigheter i sambandet med barn i behov av särskilt stöd beroende på att det krävs diagnoser och psykologiskt bedömning för att avgöra om ett barn är i behov av särskilt stöd. Sådana bedömningar brukar ta lång tid och pedagogerna känner sig maktlösa och inte tillräckliga för att kunna stödja barnet och dess behov.

Vidare menar pedagogerna på de två svenska förskolorna att resurser för barn i behov av särskilt stöd brukar bestå av en assistent eller specialpedagog som är med barnet och som skall agera som stöd för barnet. Specialpedagogen brukar ta hand om en avdelning och i denna avdelning ingår alla barn som har fått någon slags diagnos som bekräftar att barnet är i behov av särskilt stöd. Pedagogerna anser att denna resurs är betydelsefull och möjliggör att barnet får utvecklas efter sina egna behov och i sin egen takt samt att barnet blir inkluderad i barngruppen.

Inkluderingen som sker i detta sammanhang innebär att barnet får möjligheten till att umgås i en barngrupp där de övriga barnen också anses vara i behov av särskilt stöd. Detta slags av inkludering bidrar enligt pedagogerna också till segregering eftersom man inte försöker ta tag i svårigheten och anpassar miljön för barnet så att barnet kan känna sig delaktigt och som en del av barngruppen istället för att uppleva utanförskap och otrygghet i sambandet med de övriga barn. Konsekvenserna kan variera beroende på barnet och dess upplevelse.

Pedagogerna lägger fokus på att alla barn skall uppnå till målen som beskrivs i läroplanen och utgår ifrån dessa för att anpassa miljön till barns behov samt att barnen blir inkluderade i en barngrupp där barnen har liknande behov för att barnen skall få möjlighet till att utveckla sig efter sina behov. Erzieherinnen på den tyska Kindergarten anser däremot att alla barn oavsett sina särskilda behov har rätt till att få deras behov tillgodosedda och får stöd under deras utveckling.

Enligt Erzieherinnen är det viktigt att inkludera alla barn och ser till att alla barn med eller utan sina särskilda behov har rätt till att vara en del i verksamheten. Barnen behövs inte urskilja från de övriga barnen i barngruppen utan pedagogerna använder sig av samspelet som en resurs för att möjliggör att barns behov blir tillgodosedda och inte utpekande. Barnen får lära sig att respektera varandras åsikter och erfarenheter samt att barnen kan lära sig av de olika kunskaperna. Erzieherinnen påpekar att alla barn och vuxna har sina behov och utvecklas i sin egen takt vilket innebär att man inte kan urskilja individerna utifrån deras behov.

Inom Kindergarten blir leken en central resurs för barnens utveckling. Erzieherinnen använder sig av den fria leken för att ge möjligheten till kunskapsutbyte och tid till självreflektering. Barnen kan utgå ifrån deras behov i leken vilket bidrar enligt Erzieherinnen till att alla barns behov tillgodoses och respekteras. I leken finns det inga normer eller värderingar som säger att man måste agera eller leka på ett visst sätt. Leken är en resurs som ger många olika möjligheter att uppleva sig som individ med sina idéer, tankar och kunskaper. Erzieherinnen förklarar leken som en av de viktigaste tillgångar i barns utveckling. Genom leken får barnen uttrycka sina känslor, tankar och idéer och barnens kreativitet och fantasi stöds utifrån den olika responsen barnen får uppleva av sina lekkamrater.

Leken är en inkluderande del i verksamheten och barnens lärande blir främjande genom den. Samspelet i leken och samspelet i övrigt anser Erzieherinnen som en tillgång till kommunikation och den sociala utvecklingen. Kommunikationen blir en annan resurs som Erzieherinnen utgår ifrån för att ta tillvara barns behov och idéer. Genom kommunikationen stärks förtroendet för ens egna uppfattningar samt att kommunikationen underlättar förståelsen av varandras behov. Barnen och vuxna ges utrymme att uttrycka sina tankar och kunskaper genom samtalen vilket bidrar till att barnen kan förklara sina tillvägagångssätt samt upplevelse i de olika situationer och sammanhang.

Vidare anser Erzieherinnen att man behöver vara lyhörd och ha en viss acceptans för att tillgodose alla barns behov. Om man håller sig fast vid riktlinjerna och enbart fokuserar på alla mål som barnen skall uppnå till så behöver man inte vara förvånad över de svårigheter man möter menar Erzieherinnen. Urskiljning och klassificering av barns utveckling får konsekvenser för barns lärande och bidrar till att man anser barn i behov av särskilt stöd som ett problem snarare än som en tillgång. Erzieherinnen menar att det skulle underlätta om man istället för att urskilja på barnens behov, tog tillvara att det finns olika behov och utvecklade en förståelse att alla barn lär och utveckla sig olika så skulle det underlätta samarbetet med barnen i behov av särskilt stöd.

6.5 Slutresultat

Erzieherinnens och pedagogernas förståelse och tolkning av begreppet barn i behov av särskilt stöd har visat sig vara varierande och beroende på dessa olika tolkningar får begreppet barn i behov av särskilt stöd olika didaktiska konsekvenser för barns utveckling och tilltro till sina egna färdigheter. Detta innebär att pedagogernas bemötande och motivation för varje enskilt barns behov respekteras och anpassas för alla barns olikheter i verksamheten. Pedagogernas bemötande och stöttande samt förståelse för innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd varierar beroende på den miljö som pedagogerna och barnen ingår i.

På de två svenska förskolorna finns det ett från arbetslaget gemensamt förhållningssätt kring begreppet barn i behov av särskilt stöd samt hur man bör arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna på de två svenska förskolorna tolkar begreppet barn i behov av särskilt stöd som de barn som faller utanför normen och behöver mer stöd än det som finns att tillgå i den vanliga verksamheten. Om barnen har svårt att nå upp till normerna, de strävansmål som finns i läroplanen kan det göras en utredning för eventuellt extrastöd.

Den tyska Kindergarten som studien utförts på arbetar likt de två svenska förskolorna i arbetslag men på ett mer individuellt sätt med individuella planeringar där varje Erzieherinnens förhållningssätt blir av större vikt i verksamheten. Erzieherinnen tolkar begreppet barn i behov av särskilt stöd som de barnen som upplever svårigheter i sin sociala,

språkliga och generella utvecklingen. Vidare förklarar Erzieherinnen att olikheter är en tillgång och att alla barn har olika behov som bör tillvaratas av pedagogerna och anpassas till de barn som finns i barngruppen. Därmed anser Erzieherinnen att integrering är ett bra sätt att få alla barn att känna tillhörighet i gemenskapen.

Vidare har pedagogernas synsätt på begreppet barn i behov av särskilt stöd olika påverkan för stöttande av barn och dess utveckling samt verksamhetens förlopp. Pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av normerna i läroplanen för att avgöra om ett barn är i behov av särskilt stöd och i vissa fall används det även diagnoser för att kategorisera utvecklingssvårigheterna vilket resulterar i att pedagogernas synsätt på barn i behov av särskilt stöd påverkar hur pedagogerna förhåller sig till barnen. Denna syn på begreppet barn i behov av särskilt stöd innebär att pedagogerna ofta föredrar vad de tror är en integrerande lösning där de sätter flera barn i behov av särskilt stöd i en egen grupp. Dock kan detta bli en segregering då barnen plockas ur sin ordinarie barngrupp vilket kan leda till att möjligheten att lära av varandras olikheter elimineras.

Erzieherinnen utgår ifrån en helhetssyn i samspelet med barn i behov av särskilt stöd vilket innebär att Erzieherinnen försöker ta tillvara alla barns behov oavsett om det är särskilda behov. Samspelet blir en viktig del utifrån denna syn och Erzieherinnen försöker skapa ett lärande genom leken och samspelet. Leken anses vara betydelsefull och enligt Erzieherinnen utgår allt från leken vilket möjliggör ett utbyte av kunskaper, erfarenheter och idéer. Arbetslagets individuella upplägg kan leda till flera olika förhållnings-, syn- och arbetssätt vilka får olika konsekvenser i verksamheten och för barnens utveckling. Erzieherinnen hävdar att problemet inte ligger hos barnet utan i verksamheten samt att det är pedagogen som har för lite kunskap inom området. Vidare menar Erzieherinnen att medvetenhet om sitt eget förhållningssätt är viktigt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd då detta styr hur man arbetar och agerar bland barnen.

Pedagogernas och Erzieherinnens förhållningssätt och synsätt på barn i behov av särskilt stöd varierar beroende på deras tolkning och förståelse för begreppets innebörd. På den tyska Kindergarten utgår Erzieherinnen från en helhet- och samspelssyn vilken fokuserar och tar sig uttryck i barns och pedagogernas samspel samt samspelet som sker i leken. Erzieherinnen anser att leken är betydelsefull och att alla barns behov tillgodoses och respekteras inom den. Barnen får möjligheten till att utbyta erfarenheter och lära sig att acceptera, tolerera och respektera varandras tankar och idéer. Vidare menar Erzieherinnen att barnen oavsett sina särskilda behov därmed blir delaktiga och inte segregerade från barngruppen. Erzieherinnens förhållningssätt till barnen visar sig genom deras agerande och handlingar i samspelet med barnen. Erzieherinnen anser sig själva som ledare i verksamheten som hjälper och stödjer barnet utifrån sina behov och bidrar till att barnet kan utvecklas utifrån sina färdigheter och behov. I fokus ligger det enskilda barnet och dess behov snarare än läroplanens förväntningar.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna utgår ifrån en samspelssyn där barn i behov av särskilt stöd är inkluderade i barngruppen där det finns liknande behov. Pedagogerna anser att det kan bli svårigheter i planeringen och verksamhetens dagsupplägg när det finns barn som är i behov av särskilt stöd och inte passar in i planeringen. Vidare försöker pedagogerna anpassa sin planering och verksamhetens miljö efter alla barns behov så gott det går. Pedagogerna på de svenska förskolorna tycker att de har för lite tid för att tillgodose alla barns behov vilket påverkar barnets bemötande och en möjlighet till integrering i barngruppen. Av denna anledning underlättar det för pedagogerna att ha en resursavdelning där alla barn i behov av särskilt stöd finns samlade.

Resursavdelningen kan variera beroende på pedagogernas tolkningar och förståelse för barns behov. Resurser kan vara allt från specialpedagoger till anpassat material. Pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av resurser i form av särskilda barngrupper med minst en specialpedagog för att stödja barnens utveckling utifrån barnets egna behov. Vidare tar pedagogerna in extra personal som stödjer deras arbetssätt och motiverar för nya tankegångar och arbetsmetoder. Det är till stor del diagnoser på barn som underlättar möjligheten att få extra stöd under sin tid på förskolan. Ekonomin bidrar till att det först och främst är barn med diagnoser som har möjlighet att få detta stöd.

På den Kindergarten som besökts i Tyskland är leken den största resursen som Erzieherinnen använder sig av i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. I leken finns ett samspel där barnen möts och där olikheter blir en tillgång. Barns olika behov ges möjligheten till utbyte av erfarenheter, kunskaper, färdigheter och idéer i spelet med andra vilket kan ha påverkan på barnens utveckling. I barngruppen är alla barns olikheter en resurs att använda sig av i arbetet med barn i behov av särskilt stöd menar Erzieherinnen. Vidare anses en resurs vara kommunikationen mellan barnen och pedagogerna som ett stöd för de barn som inte har samma språkliga förutsättningar. Erzieherinnen försöker även att se alla barns olikheter som resurser i utvecklandet av en självständig individ med individuella egenskaper.

Erzieherinnens och pedagogernas olika förhållningssätt kan ses som en tillgång för verksamhetens utveckling där även personalen kan lära av varandra. Studiens resultat belyser skillnader och likheter mellan verksamhetens förhållningssätt samt hur dessa skiljer sig åt i spelet med barn. Kulturella och sociala bakgrunder bör tillvaratas när man förhåller sig till resultatet samt varje enskilds förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd har påverkat resultatet av studien.

7. Diskussion

Studiens utgångspunkt är att belysa hur tre förskoleverksamheter samt pedagogernas och Erzieherinnens förhållningssätt skiljer sig åt i samband med deras förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd samt att redogöra hur pedagogerna och Erzieherinnen utifrån deras tolkningar av innebörden barn i behov av särskilt stöd förhåller sig i spelet med barnen samt hur resurserna påverkar och bidrar till barns stöttande. Under resultatdelen beskrevs studiens olika problemformuleringar utifrån observationer, dokumentationer och intervjuer som genomfördes under studien på den tyska Kindergarten och utifrån de tidigare erfarenheterna från den verksamhetsförlagda utbildningen.

Under studien fick vi möjlighet att tillägna oss nya erfarenheter och åsikter kring pedagogernas förhållningssätt i spelet med barn i behov av särskilt stöd samt möjlighet till reflektion kring vårt förhållningssätt. I följande stycke presenteras det egna åsikter och förhållningssätt utifrån studiens utgångspunkt samt hur dessa förhåller sig till studiens resultat. Under diskussion belyses litteraturens och tidigare forskningens resultat och fakta för att analysera studiens resultat. För att möjliggöra en tydlig och strukturerad analys och diskussion av studiens resultat presenteras resonemanget utifrån de problemlösningar som examensarbetet utgår ifrån.

7.1 Frågeställning 1

Vad innebär enligt pedagogerna begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?

Begreppet barn i behov av särskilt stöd varierar beroende på pedagogernas och Erzieherinnens förståelse av begreppet. Studiens resultat visar att pedagogerna på de två svenska förskolorna och Eva, en av de Erzieherinnen på den tyska Kindergarten använder sig av styrdokumentens strävansmål för att kunna bestämma om ett barn är i behov av särskilt stöd. Styrdokumentens och läroplanens mål blir en slags mätstav för barns utveckling och lärande. Sandberg (2009) och Börjesson och Palmblad (2003) förklarar att begreppet barn i behov av särskilt stöd används för att uttrycka att ett barn är utanför ramarna, det vill säga om ett barn inte når upp till läroplanens strävansmål och förväntningar. Som författarna förklarar även pedagogerna på de två svenska förskolorna och Eva en av Erzieherinnen på den tyska Kindergarten att de använder sig av denna metod för att se om ett barn är i behov av särskilt stöd.

Sandberg (2009) skriver att pedagogernas förhållningssätt till barnens utveckling påverkar om barnet anses som avvikande och därmed i behov av särskilt stöd. Vidare menar Sandberg (2009) att pedagogernas syn på barnens sociala beteende utgör om ett barn är i behov av särskilt stöd. Likt detta anser Kinge (2000) att barnens sociala utveckling samt deras förmåga att socialisera med andra barn har en stor tyngd när man i dagsläget pratar om begreppet barn i behov av särskilt stöd. Enligt våra observationer anser vi att pedagogernas förhållningssätt utifrån deras förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd påverkar samspelet med barnen. Det anses enligt oss vara en berikande och viktig förståelse eftersom alla barn har olika behov som bör tillvaratas och inga behov bör enligt oss anses som mer eller mindre särskilda då detta innebär att man satt upp ramar för vad som är normalt. Fischer (2011) menar att barn istället för att vara i behov av särskilt stöd har en särskild begåvning som behöver extra stöttning eller att det finns svårigheter på det sociala planet som behöver med stöd.

Eftersom pedagogerna på de två svenska förskolorna utgår ifrån att barn i behov av särskilt stöd är de barnen som inte når upp till läroplanens mål får pedagogernas förhållningssätt och syn på barnet en annan synvinkel än till exempel de tyska Erzieherinnen på den tyska Kindergarten. Pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig många gånger av diagnoser för att bedöma om ett barn inte når upp till förskolans normer och riktlinjer som beskrivs i läroplanen. Diagnoser anses enligt pedagogerna på de två svenska förskolorna vara en tillgång till resurser för de barnen som behöver. Barn i behov av särskilt stöd får enligt pedagogerna möjligheten till att få deras behov, erfarenheter och idéer tillgodosedda genom diagnosen då denna kan innebära extra ekonomiska resurser. Som pedagogerna på de två svenska förskolorna anser även vi att diagnoser kan anses som ett stöd för barn som behöver mer stöd under sin utveckling än vad de ekonomiska tillgångarna i verksamheten tillåter. Dock tycker vi att en diagnos inte bör vara nödvändig för att kunna tillgodose barns olika behov samt stödja dessa.

Studiens observationer visade att pedagogerna på de två svenska förskolorna var fokuserade och inriktade på att varje barn skulle nå upp till läroplanens strävansmål. Däremot fanns det skillnader på den tyska Kindergarten där pedagogerna trots deras medvetenhet om läroplanens strävansmål, inte enbart utgick ifrån dessa för att benämna om ett barn är i behov av särskilt stöd. Erzieherinnen påpekade däremot att språk-, kulturella- och sociala svårigheterna kan ha en påverkan på barns utveckling och på så sätt bidrar till om ett barn är i behov av särskilt stöd. Det är därför viktigt att tillvarata alla olika faktorer för att bedöma och bemöta barns behov och utifrån dessa främja barns utveckling hävdar Erzieherinnen. Som Erzieherinnen

anser även Sandberg (2009) att det är viktigt att pedagogerna utgår ifrån barns behov och bakgrund för att förstå och kunna tolka barns behov och utveckling. Linusson och Nilsson (2008) anser att det är viktigt att pedagogerna känner till varje barns bakgrund och individuella behov för att barnet ska kunna bli bemött på ett rättvist sätt och kunna utvecklas på ett sätt som är det bästa för varje individuellt barns behov.

Till skillnad från Erzieherinnen på den tyska Kindergarten använder sig pedagogerna på de två svenska förskolorna mer av de strävansmål som finns i läroplanen. Pedagogerna på de två svenska förskolorna anser liknande som Fischer (2011) att inkluderingen är huvudnyckeln för att barn ska känna sig delaktiga och trygga i barngruppen. Pedagogerna på de två svenska förskolorna hävdar att det är viktigt för barn som är i behov av särskilt stöd att vara inkluderade i barngruppen där det finns barn med liknande behov. Det vill säga att de barnen som upplever svårigheter i sin utveckling får möjligheten att ingå i en barngrupp där de flesta barn har liknande erfarenheter och befinner sig på en liknande nivå i sin utveckling. Pedagogerna på de två svenska förskolorna försöker genom deras sätt att se på integrering skaffa möjlighet för att ge barnen det stöd som de förtjänar utifrån deras behov för att utveckla och tillägna sig kunskaper och erfarenheter. Som stöd för dessa barn finns det extra personal som till exempel en specialpedagog. Andersson (2001) förklarar att pedagogernas kunskap kring och medvetenhet om barns olika behov och bakgrund är relevant och betydelsefullt för hur pedagogen bemöter barnet och främjar dess utveckling.

Det som pedagogerna på de två svenska förskolorna anser som integrering anser vi som segregering eftersom man skiljer på barn i behov av särskilt stöd och de övriga barnen. Å ena sidan kan det vara bra för vissa barn att ingå i en grupp där det finns barn som upplever likande men å andra sidan sker det ingen integrering utan segregering för att man ta ifrån barnen från den ordinarie barngruppen. Integreringen som kan ske i det ena sammanhanget blir segregering i det andra. Enligt oss är det viktigt att vara medveten om att segregering som i detta fall att barnen i behov av särskilt stöd ingår i en barngrupp där det finns liknade behov kan leda till utanförskap och eventuellt kan bli en kränkande behandling. Schulz (2010) menar att det är pedagogernas ansvar att se till att det finns en positiv stämning och att kränkande behandling kring barnen inte sker då alla barns olika behov är lika mycket värda.

Enligt oss har alla barn oavsett om de når upp till läroplanens mål har rättigheten att få deras behov och färdigheter tillgodosedda samt att känna sig delaktig och välkommen i barngruppen. Dock har vi upplevt att pedagogerna på de två svenska förskolorna upplever svårigheter i balansgången mellan att anpassa och tillgodose barns behov. Däremot finns det individualiserad utveckling där miljön och aktiviteter är anpassade efter barns behov som hjälpmedel för pedagogerna som samarbeta med barn i behov av särskilt stöd. Palla (2009) skriver att likvärdighet bör alla barn erfar och upplever under sin vardag. Delaktighet i barngruppen anser Sandberg (2009) som en tillgång för barns nyfikenhet att lära och utbyta kunskaper och idéer. Hauptmann och Lenz (2011) menar att de på den tyska Kindergarten sett hur man använder sig av barnens nyfikenhet och individuella behov för att främja leken som ett centralt område där alla barns behov kan bli tillgodosedda och få möjlighet att utvecklas.

Som Sandberg (2009) skriver även Palla (2009) att barns olikheter och olika färdigheter, kunskaper och behov är en relevant del inom barns utveckling. Vidare beskriver författarna likt Schulz (2010) att barns samspel är betydelsefullt för varje enskild individ och deras utveckling. Som författarna hävdar även Erzieherinnen att samspelet är betydelsefullt och givande för barns utveckling. Pedagogerna använder sig av samspelet i leken för att ge möjligheten till utrymme och utbyte av kunskaper, idéer och erfarenheter. Askland och Saraoen (2003) och Schulz (2010) hävdar att barn utvecklar identitet och självuppfattning

genom samspelet. Författarna menar att barns utveckling främjas genom samspelet då det ges möjlighet till att utbyta och tillägna sig kunskaper och erfarenheter. Vi kopplar till detta samspel i leken som vi observerat i den tyska Kindergarten där vi har sett ett enligt oss positivt utbyte av kunskaper.

Erzieherinnen anser att barnen genom kommunikation kan förklara och redogöra för sina tankar, idéer och åsikter. Vidare menar Erzieherinnen att leken är en resurs som ger möjlighet till kreativitet, samspel, utbyte av kunskaper och erfarenheter samt att alla barns behov blir tillgodosedda och främjade. Även Nordin (2010) anser att leken är en viktig del som måste tas tillvara på i arbetet med barns olika behov. Som Erzieherinnen och Nordin (2010) hävdar även Sandberg (2009) att samspelet är relevant för barns utveckling då barnen lär sig att uttrycka sina tankar och idéer genom kommunikation och att samspela med varandra. Förståelse för acceptans och respekt är nödvändiga för att barnens samspel ska främjas och stödjas. Liknande Sandberg (2009) lyfter även Andersson (2001) den positiva innebörden av samspelet. Andersson (2001) menar att barnens utveckling främjas genom den positiva responsen som barnen erfar i samspelet med varandra samt att barns förtrogenhet gentemot sig själva under sin utveckling kan öka. Det är viktigt att pedagogerna finns tillgängliga i verksamheten och är uppmärksamma på när problem uppstår så att de på ett positivt sätt kan påverka och stötta barnens samspel menar Kinge (2000).

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten hade ett annat förhållningssätt till läroplanens strävansmål och ansåg att barn i behov av särskilt stöd inte behöver anses vara avvikande eller problematiska utan en tillgång till det gemensamma lärande och detta hävdar även Hauptmann och Lenz (2011).. Erzieherinnen ansågs enligt oss vara medveten om vad Palla (2009) beskriver som förståelsen för vem det egentligen är som behöver stöd. Palla (2009) beskriver att det ofta inte är barnet som är i behov av särskilt stöd utan att pedagogerna på verksamheten behöver stöd för att kunna möta barns behov och anpassar verksamhetens miljö utifrån dessa. Svårigheten ligger enligt oss i resurserna på grund av den personalbrist som ofta finns på förkoleverksamheten. Som Palla (2009) förklarar även Andersson (2001) att pedagogerna bör förstå vem problemet ligger hos. Medvetenhet om sitt eget agerande och bemötande spelar en viktig roll inom barns utveckling menar författarna.

Som Sandberg (2009) beskriver även Erzieherinnen på den tyska Kindergarten att miljön och omgivningen påverkar barns utveckling och att detta bidrar till att barns behov blir specifika och därmed särskilda. Detta menar även Fischer (2011) då han skriver om att det är varje barns olika behov som gör barnen till en specifik individ. Det är därför enligt Erzieherinnen samt Linusson och Nilsson (2008). Det är därför enligt Erzieherinnen viktigt att vara medveten om dessa olika faktorer som bidrar till barnens utveckling för att skapa en trygg och lärorikt miljö där barns behov står i fokus. Som Erzieherinnen lägger även Andersson (2001) vikten på att pedagogerna möter barns behov istället för att fokusera på svårigheterna. Dock kan detta upplevas svårt beroende på verksamhetens utrymme och pedagogernas engagemang.

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten hävdar likt Linusson och Nilsson (2008) att det är pedagogernas ansvar att anpassa verksamheten till varje barns behov samt att vara medveten om barns olika behov för att möjliggör en trygg och lärorikt miljö oavsett om barnet uppnår till målen eller ej. En annan Erzieherin på den tyska Kindergarten anser att begreppet barn i behov av särskilt stöd innebär att barnet har olika behov, erfarenheter, kunskaper och idéer som kan ses som en möjlighet till ett gemensamt lärande. Persson (2007) hävdar att barns behov är viktiga för barns utveckling och bör tillvaratas av pedagogerna för att ge barnen möjlighet och tillgång till kunskap. Vidare menar Persson (2007) att barns erfarenheter, idéer

och färdigheter bör främjas av pedagogerna i samspelet med andra barnen. Erzieherinnen menar att pedagogerna och barn kan utnyttja varandras behov, erfarenheter och kunskaper för sitt eget lärande. Vidare menar Erzieherinnen att pedagogerna bör tillvarata alla barn som individer med olika behov oavsett vilken bakgrund barnen har.

Enligt Erzieherinnen och även enligt oss kan man inte hävda att barn är i behov av särskilt stöd utifrån deras olika bakgrunder eller icke uppnående utveckling utifrån läroplanens mål. På grund av detta anser vi liknande Erzieherinnen att pedagogerna bör anser alla barn i behov av särskilt stöd. Detta för att alla människor har olika bakgrunder som kan ta sig uttryck i deras utveckling samt att varje individ lär sig i sin egen takt. Det går inte att mäta barns utveckling med till exempel åldern. Erzieherinnen menar att det man anser som normal inte behöver vara normal för alla individer utan att det kan uppstå olikheter i individernas utvecklingstakt vilket inte behöver betyda att barn är i behov av särskilt stöd. Det är därför av stor betydelse att alla barn oavsett om man anser barn i behov av särskilt stöd blir inkluderade i barngruppen och får känna sig delaktiga. Barns kunskaper, erfarenheter och idéer bör främjas i barngruppen genom samspelet. Alla barn har rätt till en likvärdig behandling och stöd under sin utveckling oavsett barnets behov hävdar Erzieherinnen.

På den tyska Kindergarten använder man sig av leken för att främja barns samspel med varandra samt för att väcka barns nyfikenhet och lust att tillägna sig nya kunskaper genom att utforska omvärlden tillsammans med andra barn vilket även Schulz (2010) framhäver i sin studie.. Enligt Erzieherinnen stimuleras barns utveckling oavsett barns olika individuella behov genom leken. Detta anser Persson (2007) som en tillgång för pedagogernas och barns utveckling och lärande. Persson (2007) och Fischer (2011) menar att man lär sig av och med varandra utifrån varje barns enskilda behov och olikheter.

Som Persson (2007) menar även Erzieherinnen på den tyska Kindergarten att man bör anse barns olikheter och olika behov som en tillgång till ett lärorikt kunskapsutbyte snarare än ett problem. Sandberg (2009) och Palla (2009) förklarar att samspelet utgör en stor del inom barns utveckling och bör främjas för att stödja och tillvarata varje barns behov. Stimulansen som sker i samspelet är betydelsefullt för barns utveckling för att den bidrar till kommunikation och utbyte av erfarenheter och kunskaper. De kunskaper, erfarenheter som det ena barnet har kan stödja det andra barns erfarenheter och kunskaper och tvärtom.

Istället för att lyfta barns svagheter anser både pedagogerna på de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten att man bör lyfta barns styrkor genom en anpassad miljö som utgår ifrån barns olika behov. Andersson (2001) och Palla (2009) menar att det inte finns några svagheter utan att det finns olika styrkor. Det vill säga att de kunskaper som ett barn har kanske ett annat barn inte ha och tvärtom. Författarna menar att det är liknande med barns behov. Barns behov variera och bör tillvaratas som en möjlighet till att tillägna sig nya erfarenheter och kunskaper. Schulz (2010) anser att det är pedagogernas ansvar att tillvarata dessa kunskaper och erfarenheter som varje barn innehar och alltid nyttja dessa till barnens bästa.

7.2 Frågeställning 2

På vilka sätt har pedagogernas syn på begreppet påverkan på verksamheten och deras syn på barnen?

Samspelet mellan barnen och pedagogerna visar sig vara ett centralt begrepp under studiens förlopp då både pedagogerna på de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten använder sig av samspelet för att inkludera alla barn i barngruppen. Linusson och Nilsson (2008) skriver om att samspel bör vara ett centralt område i arbetet med barn i behov av särskilt stöd då ett lärande sker i samspelet och det där finns möjlighet för alla barn att utvecklas och dela erfarenheter och kunskaper. Pedagogerna på alla tre förskoleverksamheter utgår i sitt arbete med barnen ifrån det sociokulturella perspektivet som Vygotskji (Imsen 2005) beskriver som en möjlighet till att utbyta kunskaper samt tillägna sig nya erfarenheter i samspelet med varandra. Vidare menar Vygotskji (Imsen 2005) att kontexten är viktig för att ett utbyte av kunskaper ska kunna ske.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna anser att barnens interaktion och samspel är betydelsefullt för barnens utveckling samt att det främjar barns nyfikenhet och lust att utforska. Fischer (2011) menar att interaktionen är ett viktigt ämne och ett nyckelord inom området barn i behov av särskilt stöd och att det är i samspelet som sker i interaktionen som barn får ta del av varandras olikheter och lära av dessa. Som pedagogerna på de två svenska förskolorna och Fischer (2011) menar även Erzieherinnen på den tyska Kindergarten att samspelet är en tillgång till barns erfarenheter, kunskaper och idéer som bör tillvaratas för att stötta barns utveckling. Erzieherinnen använder sig av samspelet i leken för att stötta barns olika behov och färdigheter samt att lyfta barnens starkheter för att främja barns utveckling. Pape (2001) anser att det är i lekens samspel som det finns möjlighet för barnen oavsett behov att tillgå nya erfarenheter som därmed blir en del av ett lärande. Dock menar Pape (2001) att pedagogernas syn på barnens behov och begreppet barn i behov av särskilt stöd påverkar hur barnens utveckling och lärande sker. Schulz (2010) tar upp att barnens beteende speglas i hur pedagogernas förhållningssätt tagit sig uttrycket och att det därför är viktigt om medvetenheten kring sitt eget förhållningssätt.

Pedagogernas förståelse och tolkning av begreppet barn i behov av särskilt stöd påverkar hur pedagogernas syn på barn i behov av särskilt stöd och samspelet med barnen sker samt hur pedagogerna bemöter barns olikheter och olika behov. Schulz (2010) menar därför att grunden till ett bra samspel kring barnen ligger i att pedagogerna är medvetna om sitt eget förhållningssätt kring begreppet barn i behov av särskilt stöd då det är detta som styr hur man arbetar och utvecklar nya miljöer för barns olikheter och barn i behov av särskilt stöd. Erzieherinnen anser att de barnen som inte når upp till läroplanens strävansmål kan vara i behov av särskilt stöd. Dock lyfter Erzieherinnen att man inte enbart kan utgå ifrån dessa strävansmål för att benämna ett barn som i behov av särskilt stöd. Däremot förhåller sig pedagogerna på de två svenska förskolorna tydligt till läroplanens strävansmål för att säga om ett barns utveckling är avvikande från verksamhetens normer.

Vidare tycker pedagogerna att barns icke uppnående till läroplanens mål bidrar till problem i barns utveckling. På de två svenska förskolorna utgår pedagogerna från en gemensam syn på begreppet barn i behov av särskilt stöd vilket bidrar till att man använder sig av normer, riktlinjer och läroplanens mål för att kunna tolka barnens behov och utveckling. Till skillnad från pedagogerna på de två svenska förskolorna utgår Erzieherinnen från både normer och egna förhållningssätt som påverkar varje enskild Erzieherinnens syn på begreppet. Oavsett pedagogernas och Erzieherinnes förståelse av begreppet och syn på barn i behov av särskilt stöd är det enligt Sandberg (2009) och Palla (2009) viktigt att vara medveten om barns

olikheter och olika behov för att bidrar till barnens utveckling. Detta utifrån kommunikation, samspel och utbytande av erfarenheter. Linusson och Nilsson (2008) menar att kommunikationen och förståelsen för varandras olikheter är viktig både för barnen att ha men även i pedagogernas samspel med varandra då detta speglar av sig på barnen.

Eftersom pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av arbetslaget för att planera och genomföra aktiviteter utifrån deras överenskommelser anses detta vara en fördel enligt pedagogerna för att man utgår ifrån likvärdighet och på så sätt behandlar alla barn likvärdigt oavsett barnens behov. Detta sätt har enligt oss både positiva och negativa konsekvenser som till exempel att pedagogerna i arbetslaget ges möjlighet till reflektion tillsammans med varandra. Däremot upplever vi svårigheter i demokratin då konflikter ofta uppstår och vissa barn inte får sina behov fullt tillgodosedda. Vi anser alltså att även om pedagogerna på de två svenska förskolorna verkar tro att de arbetar på ett likvärdigt sätt så blir det inte som de tänkt sig i praktiken då man glömmer bort de barn som är i behov av särskilt stöd.

Till skillnad från pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig Erzieherinnen på den tyska Kindergarten av ett mer individuellt arbetssätt där det ges möjlighet till självreflektion och utbyte av kunskaper och tankar. Linusson och Nilsson (2008) anser att det är viktigt för både pedagoger och barn att det finns ett utbyte av tankar, idéer och erfarenheter för att ett lyckat arbete skall kunna ske i verksamheten Kindergartens aktiviteter blir då mer spontana och mer anpassad till varje barns individuella behov. Planeringen sker tillsammans med barnen för att tillvarata barnens olika behov och idéer. Detta anser Erzieherinnen som givande och berikande för barns utveckling och tolerans gentemot varandra. Detta tycker Erzieherinnen liknande och Lundström (2001) bör ske i en miljö som för barnen är trygg och intresseväckande. Genom detta arbetssätt menar William (2006) att varje barns idéer och egenskaper lyfts samt att barnen i interaktion i samspelet med varandra utvecklar kunskap.

Både pedagogerna på de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten lyfter innebörden med att skapa en trygg miljö där barnen kan utvecklas utifrån sina behov och i sin egen takt. Schulz (2010) skriver att det är pedagogernas ansvar att skapa en miljö som väcker lust att lära och att miljön skall anpassas till alla barns olika behov. På de två svenska förskolorna använder sig pedagogerna av en inkluderande barngrupp där barn som är i behov av särskilt stöd med barn i liknande behov ges möjlighet att utvecklas i sin egen takt. Som pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig även Erzieherinnen på den tyska Kindergarten av inkluderingen för att barnen i behov av särskilt stöd skall utvecklas och känna sig delaktiga. Dock skiljer sig pedagogernas och Erzieherinnens innebörd med inkluderingen åt då de tyska Erzieherinnen på Kindergarten använder inkluderingen som en tillgång där barn i behov av särskilt stöd och de övriga barnen ingår i en och samma barngrupp.

Det vill säga att Erzieherinnen inte lägger vikten på att särskilja barnen utan utgår ifrån att alla barn är i behov av särskilt stöd och utifrån detta synsätter lyfter innebörden av barnens samspel. På den tyska Kindergarten använder sig Erzieherinnen av mindre barngrupper för att möjliggöra integrering samt ge en större chans att kunna tillgodose alla barns behov.

Pape (2001) förklarar detta synsättet som en positiv egenskap för att främja barns samspel igenom leken. Erzieherinnen agerar som en ledare eller lekkamrat för att lyfta alla barns olika behov och färdigheter. Erzieherinnens medvetenhet om sin roll som förebild är enligt oss viktigt då Erzieherinnens handlingar påverkar barnens agerande. Nordin (2010) menar att det är viktigt att pedagogerna finns tillgängliga med sin psykiska närvaro för att kunna påverka

barnens agerade och för att barnen skall kunna känna delaktighet i verksamheten även från pedagogernas sida. Vidare anser vi som Erzieherinnen att detta synsätt är betydelsefullt för barnens utveckling och främjande av samspelet. Som Pape (2001) menar även Williams (2006) att samspelet och integreringen i barngruppen påverkar och stöttar barns kamratskap samt känslan av delaktighet och likvärdighet. Hundeide (2006) beskriver pedagogernas bemötande och synsätt som betydelsefullt och relevant för barnens utveckling. Vidare menar Hundeide (2006) att ett engagerat samspel är av stor betydelse för att en utveckling ska ske, detta genom kommunikation och kunskapsutbyte.

Barns lärande främjas på både de två svenska förskolorna och den tyska Kindergarten genom samspelet och inkluderingen. Fischer (2011) nämner att inkludering är en viktig del i barnens utveckling då det är när barnen känner tilltro till gruppen och delaktighet som ett lärande och utvecklade sker. Erzieherinnen anser att alla barn är speciella och har speciella färdigheter och behov som påverkar verksamheten och Schulz (2010) menar att det är pedagogernas ansvar att ta tillvara på dessa. Erzieherinnen är medvetna om barns olikheter och olika behov vilket gör att Erzieherinnens synsätt är anpassat och utgår ifrån dessa behov och färdigheter för att främja barns utveckling. Vi anser som Hundeide (2006) beskriver med att pedagogernas förståelse för barns olika behov är centralt inom samspelet och samarbetet med barn oavsett om barnen är i behov av särskilt stöd. Vi håller därmed med Erzieherinnens synsätt att man egentligen bör kalla alla barn i behov av särskilt stöd då vi anser det vara som Fischer (2011) menar att inget barn är i behov av särskilt stöd utan egentligen har en mer ovanlig begåvning.

Ett annat viktigt och relevant begrepp är kommunikationen som är en del inom barns och pedagogernas samspel och utbyte av kunskaper, erfarenheter och idéer. Kommunikationen beskriver Säljö (2003) som viktigt och betydelsefullt inom det sociokulturella perspektivet där man utgår ifrån individernas samspel med varandra och hur dessa förhåller sig i olika sammanhang, det vill säga olika miljöer som barnen befinner sig i påverkar hur barns samspel, kommunikation och utbyte av kunskaper sker. Nordin (2010) anser att om man vill arbeta efter det sociokulturella perspektivet så skall man vara medveten om att det är i verksamheten med barnen som ett utbyte av lärande sker och att det är där möjligheten till samspel finns. Samspelet ger möjlighet till att reflektera, tillägna och utbyta kunskaper och erfarenheter genom kommunikationen och interaktionen. På den tyska Kindergarten beskriver Erzieherinnen att samspelet och interaktionen mellan barnen är positiva för verksamhetens gemenskap samt att barnen lär sig att respektera och acceptera varandras olikheter och olika behov. Detta anser Dysthe (2003) och Säljö (2003) som en möjlighet till ett gemensamt lärande där kommunikation och interaktion står i fokus.

7.3 Frågeställning 3

Vilket förhållningssätt har pedagogerna i samspelet med barn i behov av särskilt stöd?

Förhållningssättet kan variera beroende på pedagogernas och Erzieherinnens förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd samt deras syn att se på barn i behov av särskilt stöd. Dessa kan variera i olika situationer och beroende på sammanhanget som barnen ingår i. Pedagogernas och Erzieherinnens agerande i verksamheten styrs av deras syn på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Detta innebär enligt Erzieherinnen att samspelet mellan barn och pedagoger kan variera och få olika konsekvenser utifrån pedagogernas förhållningssätt för begreppens innebörd. Bäck- Wiklund och Lundström (2001) menar att pedagogernas agerande inför barnen i verksamheten tar sig uttryck i barnens agerande och därmed även i

barnens utveckling vilket innebär att pedagogerna får en stor roll i samspelet med barnen. Schulz (2010) anser att pedagogernas roll i arbetet med barn i behov av särskilt stöd måste ske tillsammans med barnen och i ett positivt utbyte av kunskaper där barnens olika behov är tillgodosedda och barnen får möjlighet att lära utav pedagogerna som en stöttande roll i samspelet.

Både Erzieherinnen på den tyska Kindergarten och pedagogerna på de två svenska förskolorna utgår ifrån en samspelssyn för att möjliggöra inkludering i barngruppen. Samspelssynen får dock olika innebörder utifrån de förhållningssätten som pedagogerna och Erzieherinnen använder sig av i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Nordin (2010) har efter observationer i sin studie sett att det i svenska förskolor, vilket vi också sett på de två förskolor vi besökt ligger mycket tyngd på planeringen och ett strikt dagsupplägg för verksamheten där det inte finns tid över för att tillvarata möjligheter som uppstår eller för att tillgodose behoven hos barn med särskilda behov. Dock menar Schulz (2010) och Hauptmann och Lenz (2011) att det inte behöver vara på detta sätt då båda studier visat att andra arbetsätt är möjliga.

Pape (2001) menar att det är pedagogerna som har möjlighet att bygga en stabil grund för ett fortsatt samspel med barnen. Förhållningssättet anses därför som betydelsefullt för barns utveckling samt har en påverkan på hur bemötande av barns behov sker. På den tyska Kindergarten anser Erzieherinnen att det är lärorikt och spännande att samspela med varandra oavsett vilka behov barnen har. Det innebär enligt Erzieherinnen att barn i behov av särskilt stöd inkluderas och inte urskiljs från de övriga barnen i barngruppen. Vidare beskriver Erzieherinnen på den tyska Kindergarten liknande oss att medvetenhet om barns olika behov och att dessa kan variera är betydelsefullt för att anpassa och tillgodose barns erfarenheter, kunskaper och idéer för att främja utvecklingen.

Sandberg (2009) lyfter fram att det är pedagogernas ansvar att tillgodose vilka förutsättningar barnen har samt att se barnens olika behov, detta för att främja barnens utveckling. Detta skriver Fischer (2011) är ett måste inom pedagogens roll som ledare då alla barn har olika behov och man aldrig kan följa en mall för att mäta utvecklingen hos barn. Vidare beskriver Palla (2009) likt Fischer (2011) att integreringen i barngruppen ger möjlighet till att samspela utifrån de förutsättningar varje enskilt barn möter under sin utveckling. På den tyska Kindergarten utgår Erzieherinnen ifrån leken för att främja barns samspel och sociala utveckling. Det är enligt Erzieherinnen och oss viktigt att vara medveten om barns olika syn och förhållningssätt för att gestalta en trygg miljö som tar hänsyn och lockar till fortsatt utveckling.

Enligt oss är innebörden av att tillvarata barnens tankar, idéer och erfarenheter betydelsefullt och relevant för barnens utveckling. Genom samspelet och integrering ges möjlighet till att lära sig olikheter och hur dessa kan ha en positiv påverkan på barns utveckling. Vi anser därför att pedagogerna bör tillvarata barns olika behov och se detta som en tillgång till utvecklingen. Sandberg (2009) och Palla (2009) menar att barnens utveckling på flera olika sätt skall stimuleras och för att varje barn skall kunna utvecklas skall detta ske enligt alla barns olika behov.

På den tyska Kindergarten anser Erzieherinnen att man som pedagog inte kan utgå ifrån en enda metod för att främja alla barns behov vilket Fischer (2011) med sin studie stöttar. Detta innebär att variation i samarbete och samspel med barn är av stor vikt för att tillgodose barns olika behov samt för att lyfta och väcka intresse och nyfikenhet hos barnen för utveckling. Linusson och Nilsson (2008) anser att det är viktigt att vara en tillgänglig och lyhörd pedagog

om man vill kunna stötta och tillvarata alla barns olika behov. Dysthe (2003) beskriver att en stor faktor inom individernas utveckling och lärande är samspelet som sker mellan barn och pedagoger. Detta behöver enligt Dysthe (2003) vara anpassat till varje barns behov för att kunna möta barns erfarenheter, tankar och idéer.

Dessa olika förhållningssätt påverkar enligt oss hur barns utveckling stötts och hur samspelet mellan barnen främjas. Det är dock viktigt att vara medveten om att varje individs syn- och förhållningssätt till begreppet barn i behov av särskilt stöd har en påverkan på hur interaktionen och bemötandet sker. Responsen som sker under samspelet mellan barn och pedagoger bidrar enligt oss till om samspelet får positiva konsekvenser. Kinge (2000) hävdar att den positiva responsen barnen får uppleva under samspelet med varandra bidrar till en ökad förtroenhet gentemot sig själva. Även Linusson och Nilsson (2008) skriver om den positiva responsen som pedagogerna har som uppgift att ge barnen för att stötta på det mest givande sättet.

Som Erzieherinnen på de tyska Kindergarten beskriver även pedagogerna på de två svenska förskolorna att ens eget förhållningssätt har påverkan på hur barns utveckling och barns olika behov tillgodoses. Även Nordin (2010) skriver om att pedagogernas förhållningssätt har påverkan på både samspelet med barnen och även på barnens utveckling. Integrationen är en central utgångspunkt i både de två svenska förskolorna och den tyska Kindergarten för att möjliggöra en rättvis och anpassad utveckling där barns olika behov tillgodoses och respekteras. Fischer (2011) menar också att integrering är en viktig del i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna på de två svenska förskolorna upplever dock svårigheter i att tillgodose alla barns behov på grund av den ekonomiska budget som finns att tillgå. Det har som påverkan att pedagogerna ofta behöver utgå ifrån diagnoser för att få de extra resurser som behövs för att tillgodose barns behov.

Enligt pedagogerna och våra egna erfarenheter har diagnoser som enligt oss positiv konsekvens att barnen får deras behov tillgodosedda och får möjligheten att få deras behov tillgodosedda. Pedagogerna använder sig av inkludering för att ge barnen det de behöver för att kunna utvecklas i sin egen takt. Utifrån observationer och samtal framgår det att de integrerande barngrupper består av barn som har liknande behov det vill säga de barnen som anses vara i behov av särskilt stöd ingår i en och samma barngrupp för att utvecklas utifrån sina erfarenheter, kunskaper och behov. Andersson (2001) betonar att den positiva respons som barn kan få i samspelet i den integrerande gruppen hjälper barnen att öka förtroenheten om sina egna färdigheter och sitt eget värde som individ. Schulz (2010) anser att den positiva responsen som pedagogerna bör ge barnen är av stor vikt för att ett positivt samspel och utvecklande skall kunna ske. Det är även pedagogernas ansvar att se till att barnen får en positiv syn på detta menar vi enligt Schulz (2010).

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten anser att barnen i samspelet lär sig att ta egna initiativ där ett kunskapsutbyte kan ske tillsammans med andra barn. Det är därför viktigt att vara en ledare som finns tillgänglig för att stötta leken och samspelet menar Erzieherinnen. Schulz (2010) menar att de tyska Erzieherinnen möter barnen i leken och samspelet mer än vad de svenska pedagogerna gör och även att detta leder till ett mer givande samspel där barnen kan utvecklas i leken enligt sina egna behov. Hundeide (2006) hävdar att pedagogernas medvetenhet om att olika behov kräver olika bemötande samt anpassning i verksamheten är centralt för att kunna förstå barnens behov. Till skillnad från Erzieherinnen på den tyska Kindergarten anser vi att pedagogerna på de två svenska förskolorna agerar som en lärare vilket innebär att vi anser de vara målinriktade på ett annat sätt än Erzieherinnen.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna utgår och följer läroplanens strävansmål för att mäta barnens utveckling.

Alla tre förskoleverksamheter utgår ifrån läroplanens strävansmål och riktlinjer för att mer eller mindre använda sig av dessa för att mäta barns utveckling. Även Hauptmann och Lenz (2011) skriver om hur de två svenska förskolorna använder sig utan läroplanen och strävansmål på ett enligt oss striktare sätt än vad den tyska Kindergarten gör. Dock anser vi att den tyska Kindergarten inte följer strävansmålen lika strikt som de två svenska förskolorna och använder heller inte dessa mål som riktlinjer för vad barnen bör uppnå under sin tid på förskolan. Börjesson och Palmblad (2003) menar att förskolan använder sig av normer för att säga vad som är avvikande till skillnad mot oss, då vi anser att de två svenska förskolorna använder sig av strävansmålen för att säga vad som är avvikande.

På den tyska Kindergarten ges barnen möjlighet till att pröva sina idéer och tankar genom samspelet med varandra. Detta leder enligt oss till att barnen får testa sig fram och själva upptäcka konsekvenser av sina handlingar. Vidare anser vi att detta förhållningssätt bidrar till barnens sociala utveckling som främjas under samspelet med andra barn i barngruppen

Erzieherinnen anser att alla barn är speciella och har speciella färdigheter och behov som påverkar verksamheten. Erzieherinnen är medvetna om barns olikheter och olika behov vilket gör att Erzieherinnens synsätt är anpassad och utgår ifrån dessa behov och färdigheter för att främja barns utveckling.

Ett annat viktigt och relevant begrepp är kommunikationen som är en del inom barns och pedagogernas samspel och utbyte av kunskaper, erfarenheter och idéer. Kommunikationen beskriver Säljö (2003) som viktigt och betydelsefullt inom det sociokulturella perspektivet där man utgår ifrån individernas samspel med varandra och hur dessa förhåller sig i olika sammanhang, det vill säga olika miljöer som barnen befinner sig i påverkar hur barns samspel, kommunikation och utbyte av kunskaper sker.

Samspelet ger möjlighet till att reflektera, tillägna och utbyta kunskaper och erfarenheter genom kommunikationen och interaktionen. På den tyska Kindergarten beskriver Erzieherinnen att samspelet och interaktionen mellan barnen är positiva för verksamhetens gemenskap samt att barnen lär sig att respektera och acceptera varandras olikheter och olika behov. Detta anser Dysthe (2003) och Säljö (2003) som en möjlighet till ett gemensamt lärande där kommunikation och interaktion står i fokus.

7.4 Frågeställning 4

Hur använder pedagogerna sig av resurser för att stödja barn i behov av särskilt stöd?

Enligt pedagogerna på de två svenska förskolorna och Erzieherinnen på den tyska Kindergarten så anses barn i behov av särskilt stöd vara de barnen som å ena sidan inte når upp till läroplanens strävansmål och riktlinjer och å andra sidan eventuella sociala, kulturella och språkliga bakgrunder som påverkar barns utveckling. Detta menar även Persson (2007) och Fischer (2011) är en viktig del som inte får glömmas bort när man planerar en verksamhet för att tillgodose alla barns behov. Pedagogernas och Erzieherinnens egna tolkningar och uppfattningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd anser vi vara utgångspunkten för hur pedagogernas bemötande av barns behov sker och tar sig uttryck i samspelet med barnen. Schulz (2010) menar att pedagogernas förhållningssätt och agerande speglar av sig i barnens beteende och det är därför av stor vikt att vara medveten om hur man förhåller sig till begreppet och hur man använder sig av resurserna då barnen är medvetna om att detta sker.

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten utgår ifrån helheten för att bedöma eller avgöra om ett barn befinner sig i en sådan situation där barnet möter svårigheter i sin utveckling. Hundeide (2006) lyfter innebörden med att se hela sammanhanget, det vill säga de olika miljöer barnen ingår och befinner sig i för att kunna anpassa och bemöta barnet utifrån dessa samt för att anpassa pedagogernas eget förhållningssätt utifrån dessa behov. Dock anser Erzieherinnen att barn i behov av särskilt stöd inte behöver urskiljas från den övriga barngruppen eller uppfattas som något negativt. På den tyska Kindergarten anser man att barns olikheter och olika behov kan bidra till ett gemensamt lärande där man lär av och med varandra utifrån sina egna erfarenheter och kunskaper. Schulz (2010) anser att det på den tyska Kindergarten sker ett samspel kring alla barn och deras olika behov där det finns värme och glädje på ett sätt som hon inte har sett under sina studier på svenska förskolor. Detta var även något vi har lagt märke till då de två svenska förskolorna är mer låsta kring att sina planeringar skall hålla än att vara i nuet och känna glädje kring att alla barn är olika och ta tillvara på detta, vilket vi anser är viktigt. Även Nordin (2010) skriver om att verksamheten inte bör vara så planerad utan att barnens spontanitet skall tillvaratas istället för att låta dessa olikheter och egenskaper gå till spillo.

Däremot anses läroplanens strävansmål vara utgångspunkten på de två svenska förskolorna för att kunna se om ett barn avviker från normerna och i så fall anses vara i behov av särskilt stöd. Utrymme för olika bakgrundsfaktorer finns enligt våra uppfattningar inte lika tillgänglig eller mycket på de två svenska förskolorna som på den tyska Kindergarten. Trots detta använder sig alla tre förskoleverksamheter av samspelet för att främja barns utveckling och specifikt de barnen som anses vara i behov av särskilt stöd. Integrering blir en av verksamheternas viktigaste utgångspunkt i samarbetet och samspelet med varandra.

Enligt oss är integrationen betydelsefull för barns samspel och sociala utveckling eftersom barnet får möjligheten att utbyta och tillägna sig nya synsätt, kunskaper, färdigheter och erfarenheter som bidrar till barns utveckling. Fischer (2011) menar att integrering är det viktigaste i barnens utveckling för att en lyckad känsla av delaktighet skall uppstå för barnen i samspelet. Williams (2006) anser att det är nödvändigt att barnen får vara delaktiga i samspelet med varandra för att lära sig förstå och acceptera varandras åsikter och tankar samt för att känna sig respekterade. Som Williams (2006) menar även Carlgren (1999) att den sociala förmågan stärks under barns samspel med varandra och den positiva responsen som barnen upplever under samspelet beskriver Kinge (2000) som betydelsefull och berikande. Även Fischer (2011) skriver om vikten om att alla barn får känna sig betydelsefulla och vara medvetna om deras egen roll i samspelet.

På den tyska Kindergarten utgår man ifrån barns samspel i leken för att stärka, uppmuntra och främja barns lärande (Hauptmann och Lenz 2011). Erzieherinnen tycker att det är genom samspelet i leken som barnen får möjligheten att använda och utveckla sina färdigheter utifrån sina egna behov. I leken finns det inget rätt eller fel menar Erzieherinnen vilket bidrar till att oavsett hur barnens behov ser ut så blir varje barns idéer, erfarenheter, kunskaper och färdigheter lyfta och i utbyte med varandra främjade. Erzieherinnen utgår ifrån det sociokulturella perspektivet i samspelet med varandra och med barnen vilket Vygotskji (Imsen 2005) beskriver som en viktig utgångspunkt för barns utveckling samt att barnen lär sig i de olika sammanhang där barnen ingår i och i samspelet med andra barn ges det utrymme för kunskapsutbyte och tillägnande av nya erfarenheter som främjar barns utveckling.

Som Erzieherinnen på den tyska Kindergarten utgår även pedagogerna på de två svenska förskolorna ifrån samspelet och integrationen som en resurs för barns utveckling. Barn som

anses vara i behov av särskilt stöd får möjligheten att ingå i en barngrupp där det finns barn med liknande behov. Detta anser pedagogerna som berikande och betydelsefullt för barnen då de kan utvecklas i sin egen takt utifrån sina egna behov. Det som pedagogerna på de två svenska förskolorna anser som integrerande anser vi som segregering eftersom det tar möjligheten ifrån barnen att få ingå i den övriga barngruppen och utvecklas tillsammans med de övriga barnen från sin tidigare barngrupp. Vi anser att det nödvändiga samspelet av barn och sina olika behov inte tillvaratas och att det på så sätt inte sker någon form av främjande av barns utveckling. Det som Williams (2006) beskriver som en nödvändighet att få ingå i en barngrupp där det finns barn med olikheter och olika behov för att lära sig acceptera, tolerera och respektera andras behov blir i denna sammanhanget hindrade. Likt Williams (2006) anser även vi att det är av stor vikt att få lära sig samarbeta och acceptera att människor är olika och att allas olika behov innebär att alla behöver behandlas och bemötas på olika sätt. Detta anser vi är viktigt att man tar tillvara på i förskoleverksamheten då det är en viktig tid i barnens utveckling.

Verksamheternas resurser är betydelsefulla för att stärka och främja barns utveckling. Pedagogernas och Erzieherinnens egna värderingar och bemötande av barn i behov av särskilt stöd påverkar hur pedagogerna förhåller sig och gestaltar samarbetet med barn samt hur dessa resurser tar sig uttryck i verksamheten. På de två svenska förskolorna anses resurserna som nödvändiga för att kunna främja barns utveckling som anses vara i behov av särskilt stöd. Här har vi reflekterat över de små förändringar som ibland räcker för att tillgodose barnens behov, det är enligt våra erfarenheter lätt hänt att pedagogerna förstorar komplikationerna och tror att större förändringar behövs än vad som egentligen är nödvändigt. Sådana resurser blir enligt pedagogerna på de två svenska förskolorna möjliga genom att sätta diagnoser på barnets utveckling. Diagnoserna anser pedagogerna som en tillgång för att främja och tillgodose barnens behov. Genom diagnoser finns det möjlighet till att få extra personal som till exempel en specialpedagog som skall vara som stöd för de barnen som är i behov av särskilt stöd samt att det ges möjlighet för barnet att utveckla sig i sin egen takt utifrån sina egna behov.

Vi anser dock att diagnoser kan få olika konsekvenser beroende på det sammanhang som man använder sig av diagnoser i. Å ena sidan tycker vi att barnen får möjligheten att få deras behov och erfarenheter tillgodosedda och å andra sidan anser vi att det är delvis orättvis att barnen enbart genom diagnoser får möjligheten att utvecklas utifrån sina egna behov och i sin egen takt. Dock är vi medvetna att ekonomin spelar en viktig roll inom den förskoleverksamheten och på så sätt utgör om det finns utrymme för extra resurser och stöd för de barnen som är i behov av särskilt stöd.

På den tyska Kindergarten använder sig Erzieherinnen av leken som en resurs för att främja barnens utveckling. Genom leken anser Erzieherinnen att barnen oavsett sina särskilda behov får möjligheten att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna behov. Samspelet i leken anser vi som betydelsefullt för barnens utveckling då barnen ofta blir accepterade samt att barnens enskilda behov blir tillgodosedda. Istället för att barn som är i behov av särskilt stöd blir segregerade eller utpekade blir barnen delaktiga i barngruppen och tillägnar sig nya kunskaper och färdigheter.

Genom samspelet menar Williams (2006) att barn lär sig att ta andras perspektiv, det vill säga att barnen lär sig acceptera och respektera varandra olikheter och olika behov. Vi anser detta som en tillgång till lärande samt en nödvändig egenskap som barnen bör utveckla under sin förskoletid. Vidare är det som Dysthe (2003) skriver viktigt att vara medveten om att miljön och de olika sammanhang som barnen ingår i påverkar barnens utveckling och kan få olika konsekvenser utifrån dessa. Vi anser samspelet och integrationen som betydelsefullt och som

viktiga delar inom förskoleverksamheten för att främja och tillvarata alla barns enskilda behov samt för att visa tolerans och respekt för varje individ.

Pape (2001) menar att det är pedagogernas ansvar att tillgodose barns olika behov samt att främja barnens samspel. Linusson och Nilsson (2008) tar också upp att pedagogerna har en stor roll att i samspelet främja barnens lärande och utveckling. I samspelet menar Pape (2001) är det pedagogerna som är grunden till det aktiva lärandet. Kommunikation mellan pedagogerna och barnen anser Säljö (2003) som betydelsefullt för att samspelet och lärandet ska ske. Genom kommunikationen får barnen möjlighet att uttrycka sina tankar, idéer och reflektioner som bidrar till barnens lärande och utveckling. Dysthe (2003) menar att barnen lär sig nya kunskaper och erfarenheter i samspelet med varandra och av varandra. Vidare beskriver Dysthe (2003) som Williams (2006) att samspelet ger möjligheten till att känna sig delaktig och respekterad oavsett sina särskilda behov.

Vi anser att samspelet främjar barnens utveckling och lärande och förhindrar utanförskap och eventuella kränkande behandlingar som barnen kan uppleva om man skiljer åt deras utveckling och i vissa fall segregerar barnen från den övriga barngruppen.

Det är dock enligt oss viktigt att man använder sig av kommunikationen för att lyssna på barnets egna funderingar och åsikter kring sitt eget lärande och utveckling för att möjliggöra den bästa möjliga lösningen. Bäck-Wiklund och Lundström (2001) lyfter innebörden med att pedagogernas förhållningssätt och samspel gentemot varandra utgör hur barnen förhåller sig till samspelet. Det är viktigt menar författarna att vara medveten om sin förebildfunktion. Vidare menar Andersson (2001) och Sandberg (2009) att barns samspel och kommunikation bidrar till barns sociala utveckling samt att kunskapsutbyten och den positiva responsen påverkar barns förtroenhet gentemot sig själv. Därför menar Nordin (2010) att verksamheten bör vara ett rum för spontanitet där barnen skall stöttas och mötas av värme i de olika situationer som uppstår.

7.5 Slutdiskussion

Studien visade att pedagogernas och Erzieherinnens förståelse av barn i behov av särskilt stöd kan variera beroende på hur varje pedagog tolkar och förstår innebörden av begreppet. Detta utifrån den bakgrund och egna värderingar som varje pedagog har på grund av samhällets normer. Denna förståelse påverkar enligt Palla (2009) hur pedagogernas synsätt och agerande tar sig uttryck i samspelet med barnen. Förhållningssättet utifrån begreppets innebörd kan enligt oss få olika konsekvenser för barnens individuella och sociala utveckling samt för samspelet mellan barnen. Samhällets normer och pedagogernas synsätt tillsammans bidrar till att olika pedagoger har olika förhållningssätt och arbetar på olika sätt med barn i behov av särskilt stöd för att främja deras utveckling på ett givande sätt.

Likt Andersson (2001) visar studiens resultat att samspelet och interaktionen är betydelsefull för barnens utveckling och specifikt för barn som anses vara i behov av särskilt stöd då det i vissa situationer kan vara ett mer givande lärande i samspelet för barn i behov av särskilt stöd. Studien visar att Erzieherinnen använder sig av samspel för att främja barnens utveckling samt för att möjliggöra att alla barn oavsett behov är delaktiga och respekterade. Williams (2006) förklarar att ett nyckelord i arbetet med barns utveckling är samspel då barn lär av och med varandra genom samspel där barnen dessutom får möjlighet att utbyta kunskap.

Innebörden av samspel anses vara betydelsefullt inom alla tre förskoleverksamheter och pedagogerna från de två svenska förskolorna samt Erzieherinnen från den tyska Kindergarten

använder sig av samspel för att stödja barns interaktion och på så sätt integreringen av varje enskild individ. Det finns dock skillnader i pedagogernas arbetssätt och förståelse av integreringen. Studien visade bland annat att pedagogernas och Erzieherinnens förståelse av både begreppen barn i behov av särskilt stöd och integrering som bidrar till att pedagogernas uppfattningar skiljs åt.

Trots att det fanns liknande åsikter i pedagogernas och Erzieherinnens tolkningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd varierade deras förståelse om detta. Pedagogerna utgår ifrån läroplanens strävansmål och diagnoser för att bedöma om ett barn anses vara i behov av särskilt stöd medan Erzieherinnen utgår ifrån att sociala-, kulturella- och personliga bakgrunder har en påverkan på barns utveckling och på så sätt kan bidra till att ett barn blir i behov av särskilt stöd. Det är viktigt att utgå ifrån olika faktorer som kan ha påverkan på barns utveckling för att tillgodose barnens behov menar Andersson (2001). Vilket vi har sett att man har arbetat med på ett mer utvecklat sätt på den tyska Kindergarten än vad vi såg på de två svenska förskolorna.

Eftersom Erzieherinnen på den tyska Kindergarten inte skiljer på barnen som anses vara i behov av särskilt stöd ifrån de övriga barnen får Erzieherinnens förhållningssätt och agerande i barns bemötande olika konsekvenser. För att främja och stödja alla barn i sin utveckling oavsett vilka behov barnen har använder sig Erzieherinnen av samspelet i leken. I leken får alla barn möjlighet att mötas på en nivå som passar varje individuellt barn oavsett behov och är därför den viktigaste delen i lärandet anser Erzieherinnen. Leken är enligt Williams (2006) och Palla (2009) en betydelsefull utgångspunkt för att främja barnens samspel. I samspelet ges det möjlighet till att utbyta kunskaper och erfarenheter samt att barns kommunikation främjas anser vi efter våra observationer i de olika verksamheterna. Enligt Säljö (2003) är kommunikationen viktig inom samspelet då det ger möjlighet till självreflektion och frihet att uttrycka sig.

För att kunna stödja och främja barns utveckling är det viktigt att pedagogerna är medvetna om barns olikheter och olika behov som påverkar barns utveckling menar Kinge (2000). Enligt oss bör alla pedagoger utgå ifrån barnens individuella behov och färdigheter för att anpassa och möjliggöra en likvärdig utveckling. Detta anser vi att pedagogerna bör ha i åtanke när de planerar verksamheten för att göra miljön utmanande för alla barn oavsett behov. Pape (2001) menar att det är viktigt att vara medveten om att olika faktorer kan ha påverkan på barns utveckling och utifrån dessa stödja barnet. Sådana olika faktorer förklarar Erzieherinnen på den tyska Kindergarten som sociala, kulturella och personliga bakgrunder som kan ha påverkan på barns utveckling. Enligt Hundeide (2006) är sådana faktorer avgörande för hur barnens behov uttrycker och gestaltar sig. Det är därför enormt viktigt att man som pedagog förstår barns olika behov och att dessa påverkar utvecklingen menar Hundeide (2006).

Vidare förklarar både Hundeide (2006) och Sandberg (2009) att pedagogernas förhållningssätt gentemot barn och barn i behov av särskilt stöd påverkar barns samspel. Bäck-Wiklund och Lundström (2001) menar att pedagogerna agerar som en förebild och att det utifrån detta har en påverkan på hur barns samspel sker. För att stödja barnens utveckling och specifikt de barnen som anses vara i behov av särskilt stöd upplever vi att resurserna är betydelsefulla och viktiga för att stödja barnen då det är dessa resurser som ger möjligheten för barn i behov av särskilt stöd att utvecklas på ett enligt deras behov rättvist sätt.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av diagnoser som en resurs för att kunna tillgodose barns behov. Utan diagnoser finns det ingen tillgång till möjliga resurser och på så sätt stöttande hjälpmedel anser pedagogerna. Ekonomiska begränsningar gör att

pedagogerna på de två svenska förskolorna upplever svårigheter i deras bemötande av barns behov. Vidare anser pedagogerna att resurserna som finns tillgängliga för de barnen som har fått en diagnos och anses vara i behov av särskilt stöd som en positiv del inom barns utveckling.

Genom resurserna som till exempel specialpedagog eller en assistent underlättas vardagen för barn i behov av särskilt stöd menar pedagogerna. På de två svenska förskolorna ges det möjlighet till att barnen bli integrerad i barngrupper där det finns barn med liknande behov för att främja barns utveckling. Pedagogernas uppfattning av integreringen får dock en annan innebörd än vad vi anser integreringen betyder. Enligt oss ska barn i behov av särskilt stöd ingå i den övriga barngruppen för att möjliggöra och främja barnens utbyte av kunskaper samt att känna sig delaktiga och respekterad. Integreringen som pedagogerna på de två svenska förskolorna använder sig av anser vi kan bli segregering eftersom barn som anses vara i behov av särskilt stöd separeras från den övriga barngruppen och möjligheten till att utbyta kunskaper ges inte på liknande sätt. Vidare är det viktigt att utgå ifrån barnens behov och vara medveten om att detta agerande kan vara aktuellt för vissa barn beroende på deras behov, färdigheter och tankar.

Pedagogerna på de två svenska förskolorna ansåg att det inte fanns tillräckligt med tid för att planera och anpassa verksamheten efter barnens särskilda behov. Detta hade enligt oss påverkan på pedagogernas bemötande och agerande i samspelet med barn i behov av särskilt stöd. På de två svenska förskolorna utgick pedagogerna från en gemensam planering i arbetslaget där det inte fanns mycket tillgång till individualiserad planering utifrån det som pedagogerna själva hade velat lyfta eller genomföra med barnen.

Enligt oss så har vi upplevt att pedagogerna oftast förstorar upp situationer och i planeringen glömmer bort de små saker som kan underlätta utvecklingen för vissa barn. Tiden och riktlinjerna samt läroplanens strävansmål ansågs som utgångspunkt för att bland annat bedöma barnens utveckling och behov samt hur man förhöll sig och agerade utifrån denna förståelse och tolkningar. Resurser blev då en betydelsefull aspekt inom förskoleverksamheten och diagnosernas påverkan och betydelse för att kunna främja barn i behov av särskilt stöd blev uppenbar.

8. Didaktiska slutsatser

Studiens genomförande har resulterat i att vi fick möjligheten till att tillägna oss nya syn- och förhållningssätt samt en mer utvecklad förståelse av begreppet barn i behov av särskilt stöd utifrån för oss nya perspektiv. Pedagogernas och Erzieherinnens förståelse och tolkningar av begreppet fick oss att fundera och själva reflektera över hur vi tolkar och värderar begreppets innebörd. Vidare gavs det möjlighet att få vara en del av verksamheten där det fanns möjlighet till observation och dokumentation av de olika förhållningssätten. Genom intervjuerna blev våra egna tolkningar och förståelse av pedagogernas agerande förtydligade och pedagogerna gavs möjligheten att beskriva sina syn- och förhållningssätt samt förståelse och agerande i samspelet med barnen. Vidare så fick vi under studiens gång erfarenheter av vilka olika behov barn kan ha och hur olika pedagoger beroende av olika förhållningssätt kan arbeta med dessa behov samt vilka konsekvenser de olika arbetssätten kan få.

Efter bearbetningen och analysen av det insamlade materialet från undersökningens intervjuer, observationer och dokumentationer drar vi slutsatsen att pedagogernas förståelse för begreppet barn i behov av särskilt stöd är avgörande för hur pedagogernas synsätt

påverkas. Under studien blev vi dessutom uppmärksamma till att alla pedagoger hade olika förståelse och tolkningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd utifrån de värderingar och uppfattningar som varje individ har som bakgrund av sin identitet. Det vill säga att de olika faktorerna som social-, kulturell och personliga bakgrund har en påverkan på hur varje individ tolkar och förstår samt ser och upplever saker och ting. Därför anser vi att det är viktigt att vara medveten om att sådana bakgrunder kan ha en påverkan på hur människorna, i detta fall pedagogerna förstår och uppfattar olika begrepps innebörd. Vi anser även att det är viktigt att man som pedagog är medveten om vilka olika faktorer som spelar in på bakgrunden till ens eget förhållningssätt samt syn på begreppet barn i behov av särskilt stöd då det är viktigt att vara medveten om varför man tänker som man gör inom detta område.

Studiens resultat visade att det fanns både likheter och skillnader i pedagogernas och Erzieherinnens tolkningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Gemensam fokus för alla tre förskoleverksamheter var läroplanens strävansmål och verksamheternas riktlinjer. Pedagogerna använde sig mycket av dessa strävansmål för att både kunna bedöma om ett barn ansågs vara avvikande från normerna samt för den dagliga aktiviteten där pedagogerna utifrån dessa strävansmål planerade och genomförde aktiviteter. På den tyska Kindergarten var man medveten om läroplanens strävansmål men använde sig inte enbart av dessa utan fokuserade mest på individernas samspel och utveckling utifrån detta.

Leken blev utgångspunkten i den tyska Kindergarten och Erzieherinnen använde sig av leken för att främja barns utveckling samt för att ge barnen möjligheten att känna sig delaktiga och integrerade i barngruppen oavsett sina särskilda behov. I detta fall blev leken ett ställe där alla barn kunde mötas oavsett intressen eller behov och hinder. Erzieherinnen menade att leken var det viktigaste tillfället där det fanns möjlighet för samspel och lärande som främjar barnen på ett positivt sätt. Integreringen blev också uppmärksammad på de två svenska förskolorna där man i vissa fall integrerade alla barn som ansågs i behov av särskilt stöd i en gemensam barngrupp där man samlat alla resurser på ett ställe.

Vi kan dock säga att enligt våra observationer så får olika förhållningssätt olika konsekvenser som kan både anses som negativa och positiva beroende på vilka olika uppfattningar och värderingar varje individ har utefter sina erfarenheter och kunskaper. Vi anser att det är viktigt att vara lyhörd och tillgänglig för nya syn- och förhållningssätt för att kunna tillta och självreflektera över sina egna uppfattningar och förståelse av olika skäl samt att vara öppen för förändring i sitt förhållningssätt då det enligt oss inte är tillräckligt att hålla sig till ett förhållningssätt utan att vara tillgänglig för förnyelse. Det är därför viktigt att använda sig av både det som pedagogerna på de två svenska förskolorna och

Erzieherinnen på den tyska Kindergarten lyfter fram att arbetslaget och det individualiserade tänkande som finns där kan vara berikande för att skapa en trygg och lärorik miljö för både barn och vuxna. Medvetenheten om att alla tänker och uppfattar saker på olika sätt är utgångspunkten för att kunna tillta sig nya syn- och förhållningssätt. Genom pedagogernas samspel där man försöker tillgodose varje individs tankesätt och uppfattningar skapas det en trygg arbetsmiljö där man kan känna sig delaktig, accepterad och respekterad.

Liknande har detta tagit sig uttryck i barns samspel och interaktion. Erzieherinnen på den tyska Kindergarten och pedagogerna på de två svenska förskolorna lyfte innebörden med att ta till vara på alla barns olika och eventuella särskilda behov för att skapa en trygg och lärorik miljö. På den tyska Kindergarten kunde vi se i flera olika situationer hur de ändrade om miljön från dag till dag beroende på vad som passade bäst för barnens behov som också kunde variera med dagarna. Oavsett om pedagogernas och Erzieherinnens arbetssätt skilde

sig åt så utgick alla tre förskoleverksamheter från en liknande utgångspunkt för sitt arbete. Resultaten fick dock olika konsekvenser beroende på pedagogernas förhållningssätt.

Enligt oss är det betydelsefullt att vara medveten om att alla barn och vuxna lär sig olika beroende på deras bakgrunder och behov. Behoven är viktiga och påverkar enligt oss hur barnens utveckling sker. Vi menar att det är av stor betydelse att tillvarata barns behov och att vara medveten om att vi pedagoger har ansvaret att tillgodose dessa behov och anpassa miljön utifrån barns behov. Om man inte tillgodoser barns behov eller förstår att varje individ har olika förutsättningar i sin utveckling så kan detta enligt oss få olika konsekvenser.

En konsekvens kan vara att barns behov inte tillgodoses och utifrån detta inte stimuleras eller främjas. Det kan ha som påverkan att barnet blir understimulerat och tappar lusten att lära och tillägna sig nya kunskaper, erfarenheter och färdigheter. Enligt oss är det pedagogernas uppgift att väcka en lust att lära hos barnet och därför anser vi att det är viktigt att man som pedagog tar tillvara på alla möjligheter som finns för att underlätta barnets utveckling och stimulering till lärande.

Samspelet blir då en berikande och betydelsefull utgångspunkt i förskoleverksamhetens vardag menar vi. Vi anser att samspelet ger möjligheten till delaktighet oavsett vilka behov man har, vilka hinder man har eller vilka färdigheter och möjligheter man har tillgängliga. Barnen får stimulans och möjlighet att samspela med varandra där det sker en enligt oss positiv påverkan för barns utveckling. Detta på grund av att barnet blir uppmärksam till att man kan uppfatta och förstå saker på olika sätt när barnen själva får utvecklas tillsammans med andra barn i leken i samspelet. Barnen lär sig att respektera varandras åsikter samt att utbyta erfarenheter och idéer genom kommunikationen och samspelet i bland annat leken.

Den positiva responsen som barn erfar i samspelet med varandra kan bidra till en ökad förtroenhet gentemot sig själva och bidrar till att barns nyfikenhet och lust att tillägna sig kunskaper, färdigheter och erfarenheter främjas menar vi efter observationer och studier.

9. Referenslista

Litteratur

- Andersson, I. (2009). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: Folksam.
- Askland, L. & Sataon, S. O. (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber.
- Bäck-Wiklund, M. & Lundström, T. (Red.) (2001). *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (Red.) (2003). *Problembarnets århundrade*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlgren, I. (Red.) (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, O. (Red.) (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen Hagtvet, B. (2006). *Språkstimulering*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Esaiasson P., Gilljam M., Oscarsson H., Wängnerud L. (2007). *Metodpraktikan- konsten att studera samhälle, individ & marknad*. Stockholm: Norstedts juridik AB.
- Hundeide K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling- barns livsvärldar*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Imsen, G. (2005). *Elevers värld, Introduktion till pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsförlaget.
- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, H. (2009) *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: Universitetsförlag HLS.
- Pape, K. (2001). *Socialkompetens i förskolan - att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2008). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Sandberg, A. (Red.) (2009). *Med sikte på förskolan- barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Strömquist, S.(2010). *Uppsatshandboken*. Halmstad: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra- samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber

Artiklar

Palla, L. (2009). *Behov av särskilt stöd- vad, vem och när?* Förskole tidningen

Säljö, R. (2003). *Föreställningar om lärande och tidsandan*. Selander (Red.) *Kobran, nallen och majjen. Tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning. Myndigheten för skolutveckling*. Stockholm: Liber.

Internetkällor

Departementet för Bildung och Kultur, Klaus Fischer (2011). *Spezielle Förderung im Kindergarten und in der Volksschule*. <http://www.so.ch/departemente/bildung-und-kultur/volksschule-und-kindergarten/schulentwicklung/spezielle-foerderung.html>

Göteborgs Universitet, Pedagoger, Examensarbete Petra Linusson och Karolina Nilsson (2008). *Samspel i förskolan- observationsstudie på en förkola*. <http://gupea.ub.gu.se/handle/2077/18460>

Göteborgs Universitet, Pedagoger, Examensarbete Caroline Nordin (2010). *Förskollärares förhållningssätt i samspel med barn- en studie om hur olika förhållningssätt kan påverka barns lärande*. <http://gupea.ub.gu.se/handle/2077/26042>

Malmö Högskola, Lärarutbildning, Y-uppsats Natascha Schulz (2010) <http://www.uppsatser.se/uppsats/c86b9472f8/> Besöksdatum: 2011-03-08

Öhlmer, I. (2011-12-05) www.elevhalsan.se/cldoc/3781.htm, publicerad 2012-03-29

Muntliga källor

Intervju – 2012-04-10, Eva, Kindergarten, Hessen

Intervju – 2012-04-10, Tina, Kindergarten, Hessen

Föreläsningar

Heimersson, M. (2011-09-19) ”Om behovstolkning och makt”. Göteborgs Universitet, Pedagoger.

Styrdokument

Bildungs-und Erziehungsplan für Kinder von 0-10 Jahren in Hessen (2007)

Konzeption, Kindertagesstätte Stadt Rüsselsheim (2007)

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98* reviderad 2010. Stockholm: Fritzes

Salamancadeklarationen (1994). Svenksa Unescorådet, Stockholm 2006

Övrigt

Göteborgs Universitet, Pedagoger, Projektarbete Anja Lenz och Karolina Hauptmann (2011)

10. Bilagor

10.1 Intervjufrågor

Einleitende Fragen

1. Wie lange arbeitest du schon als Erzieherin?
2. Welches Jahr warst du fertig mit deiner Ausbildung?
  - 2.1 Wie alt warst du als du fertig mit deiner Ausbildung warst?
  - 2.2 Wie lange hat deine Ausbildung gedauert?
  - 2.3 Auf was für ein Thema hast du dich spezialisiert?

Einleitende Fragen für das Thema

3. Wie lange arbeitest du schon in diesem Kindergarten?
4. Hast du in verschiedenen Kindergärten gearbeitet?
  - 4.1 In wie vielen Kindergärten hast du gearbeitet?
  - 4.2 Welche Unterschiede gibt es zwischen den Kindergärten?
  - 4.3 Welche waren die grössten Unterschiede?
  - 4.4 Wie hat sich die Arbeit mit den Kindern mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf unterschieden?
5. Was haben die Erzieherinnen bei deinem früheren Arbeitsplatz als wichtig für die Zusammenarbeit mit den Kindern mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf empfunden?

Fragen zu Erzieherinnens Ansatz

6. Wie definierst du den Begriff Kinder mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf?
7. Was ist für dich am wichtigsten in der Zusammenarbeit mit den Kindern die besondere Bedürfnisse/Förderbedarf haben?
8. Wie versuchst du dich gegenüber den Kinder mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf zu verhalten?
9. Was ist nach deiner Meinung wichtig für eine gute Interaktion zwischen Kinder und Kindern mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf?
  - 9.1 Was ist nach deiner Meinung wichtig für eine gute Interaktion zwischen Kindern mit besonderen Befürnissen und Erzieherinnen?
10. Wie findest du sollte man sich als Erzieher/in gegenüber den Kindern verhalten?

Übrige Fragen

11. Bist du zufrieden mit deiner Berufswahl?
12. Welche Routinen findest du sollte es unter dem Tagesablauf geben?
13. Wie sollte man den Tagesablauf variieren?
14. Wie reagierst du und verhältst du dich wenn ein Konflikt zwischen Kindern entsteht?
15. Was für Unterschiede siehst du wenn Kinder mit besonderen Bedürfnissen/Förderbedarf im Konflikt involviert sind?

10.2 Översättning av Intervjufrågorna

Inledande och uppmjukande frågor

1. Hur länge har du arbetat som pedagog?
2. Vilket år tog du din examen?
  - 2.1 Hur gammal var du när du tog examen?
  - 2.2 Hur lång var din utbildning?
  - 2.3 Vilken inriktning läste du?

Inledande mot ämnet

3. Hur länge har du jobbat på din nuvarande arbetsplats?
4. Har du jobbat inom olika förskolor?
  - 4.1 Hur många olika förskolor har du jobbat på?
  - 4.2 Hur skilde sig förskolorna?
  - 4.3 Vilka var de största skillnaderna?
  - 4.4 Hur skilde sig deras arbete med *barn i behov av särskilt stöd* åt?
5. Vad ansåg pedagogerna på din tidigare arbetsplats som viktigt i samarbete med barnen i behov av särskilt stöd?

Frågor angående förhållningssätten

6. Hur definierar du begreppet *barn i behov av särskilt stöd*?
7. Vad tycker du är viktigast i samarbete med *barn i behov av särskilt stöd*?
8. Hur försöker du förhålla dig till *barn i behov av särskilt stöd*?
9. Vad är viktigt för att *barn i behov av särskilt stöd* ska känna sig trygga i samspel med andra barn?
  - 9.1 Vad är viktigt för att *barn i behov av särskilt stöd* ska känna sig trygga i samspel med pedagoger?
10. På vilket sätt anser du att en pedagog bör förhålla sig mot barnen (i behov av särskilt stöd)?

Övriga frågor

11. Är du nöjd med ditt yrkesval?
12. Vilka rutiner anser du att de bör finnas i dagens upplägg?
13. Hur skall man variera dagens planering för att möta alla barns behov?
14. Hur reagerar och agerar du om det uppstår konflikt mellan barn?
15. Vilka skillnader finns det om det är konflikter där *barn i behov av särskilt stöd* är inblandade?

